

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma

Helsinki

Helsingin kaupungin
kaupunkiympäristö
Kaupunkiympäristön aineistoja 2022:7

Julkaisija | Helsingin kaupunki / Kaupunkiympäristön toimiala
Tekijät | Oula Rahkonen, Emmiina Taivassalo, Helsingin kaupunki
Kaupunkiympäristön aineistoja 2022:7
ISBN | 978-952-386-156-5 (verkkojulkaisu)
ISSN | 2489-4257 (verkkojulkaisu)

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma

Sisällys

Johdanto.....	4
1. Lähtökohdat.....	6
1.2 Yleiset lähtökohdat ja työn tausta	6
2. Nykytilan analyysi.....	9
2.1 Maisema.....	10
2.2. Kulttuuriympäristöt.....	20
2.3 Luonto ja ekologia	25
2.4 Virkistysverkostot.....	33
2.5 Yhteenveto johtopäätelmistä.....	38
3. Viherverkoston kehittämissuunnitelma	40
3.1 Maankäytön lähtökohdat ja tavoitteet.....	40
3.2. Arvot ja suunnittelua määrittävät tekijät lähtökohtina	44
3.3 Viherverkoston kehittämiskonseptit	48
3.4 Yhteenveto ja jatkoselvitystarpeet	55
Kuvailulehti.....	57

Johdanto

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma on laadittu vuosina 2020-2022. Työn laadinnan aikana maankäytön suunnittelun tilanne on Östersundomissa osittain muuttunut, mikä on pyritty ottamaan huomioon suunnitelmassa ja selostusteksteissä.

Tässä työssä on tiivistetty Östersundomin alueelta laadittujen maisema-, kulttuuriympäristö-, ja luontselvitysten pääsisältö niiltä osin kuin se on yleiskaavatasoisen maankäytönsuunnittelun kannalta nähty oleelliseksi. Selvitysten ja kaupungin strategisten linjausten arvot ja toiminnalliset tavoitteet huomioon ottaen, työssä esitetään suunnitelma viher- ja virkistysverkoston kehittämiseen. Mittavan lähtömateriaalin tähden työssä ei ole lueteltu kaikkia yksityiskohtia, jotka tulee tarkemmassa suunnittelussa ottaa huomioon. Työ on ensisijaisesti suunnattu tukemaan tulevaa osayleiskaavatasoista maankäytön suunnittelua Östersundomin alueella.

Maisemaselvitysalueeseen kuuluu Sipoosta ja Vantaalta Helsinkiin vuonna 2009 liitetty alue kokonaisuudessaan. Alue liitettiin Helsinkiin tavoitteena mahdollistaa uuden kasvukäytävän muodostuminen pääkaupunkiseudulle. Östersundom-toimikunta hyväksyi vuonna 2018 yleiskaavan, jonka korkein hallinto-oikeus kumosi 10.5.2021. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan yleiskaavaan liittyvää Natura-arviointia ei voitu pitää kaikilta osin riittävänä. Östersundomin maakuntakaava jäi kuitenkin voimaan.

Tässä työssä on otettu lähtökohdaksi voimassa olevan maakuntakaavan tavoitteet, muttei aikaisempia yleiskaavaehdotuksia. Viheralueiden kehittämissuunnitelmassa esitetään aikaisemmista suunnitteluratkaisuksista riippumattomia vaihtoehtoisia viherverkostokonsepteja, joka on tehty tässä työssä esitellyistä lähtökohdista. Työssä ei ole otettu huomioon esimerkiksi teknillistaloudellisia tai liikenteellisiä tekijöitä. Työtä ei myöskään ole tehty yhteistyössä Vantaan ja Sipoon kuntien kanssa, mistä syystä tarkastelualue rajautuu vain Helsinkiin. Alueen osayleiskaavan laatimisen kannalta kuntien välinen yhteistyö ja liikenteellisten lähtökohtien ratkaiseminen ovat kuitenkin jatkossa keskeisiä.

Östersundomin alueella on Natura-kohteita, runsaasti luontoarvoja, ekologisen verkoston kannalta merkittäviä arvoja, kulttuurihistoriallisesti arvokkaita maisemakokonaisuuksia ja rakennuksia, RKY-kohteita ja poikkeuksellinen määrä viheralueita Helsingin muuhun kaupunkirakenteeseen nähden. Työtä edeltää vuonna 2009 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastolle laadittu selvitys *Rannikon laaksoista metsäylängöille*

– *Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta*. Vuoden 2009 maisemaselvitys ja muu lähdeaineisto ovat kohdetasolla tätä yleiskaavatasoista selvitystä tarkempia. Alueen tarkempi suunnittelu edellyttää myös niihin tutustumista.

Selvitys jakautuu kolmeen vaiheeseen:

1. Lähtökohdat-vaihe, jossa määritellään työn lähtökohdat ja kartoitetaan lähtöaineisto.
2. Analyysi-vaihe, jossa tarkastellaan aluetta määritellyistä lähtökohdista.
3. Kehittämissuunnitelma-vaihe, jossa ehdotetaan analyysin päätelmien mukaista viheralueiden kehittämissuunnitelmaa.

Analyysivaihe on jaettu aihepiireittäin neljään osaan:

1. Maisema: Maisemarakenne ja maisemallisteettiset, kokemukselliset arvot
2. Kulttuuriympäristöt: Kulttuurihistorialliset arvot: maisemakulttuuri ja rakennuskulttuuri, muinaismuistot
3. Luonto ja ekologia: Luontoarvot ja ekologiset arvot: verkostojen jatkuvuus ja yhtenäisyys, luonnonhyödyt, luonnon monimuotoisuus, suojelualueet ja huomioon otettava lajisto ja luontotyytit
4. Viher- ja virkistysverkosto: Toiminnalliset ja virkistykselliset arvot: alueelliset yhteydet, saavutettavuus ja monipuolisuus

Kaikissa vaiheissa aluetta tarkastellaan maisematarvojen, kulttuurihistoriallisten arvojen, luontoarvojen ja ekologisten arvojen sekä toiminallisten ja virkistyslisten arvojen kautta.

kuva: Östersundomin kartano on osa valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

1. Lähtökohdat

Tässä kappaleessa kuvataan työn lähtökohdat, työtä ohjaavat kaupungin strategiset tavoitteet ja kartoitetaan nykyisiä arvottamiseen liittyviä ohjeita ja linjauksia. Näiden perusteella on määritelty työssä käytetyt tarkastelumetodit ja lähtöoletukset.

1.2 Yleiset lähtökohdat ja työn tausta

Alueen yleiskuvaus

Maisemaselvitysalueeseen kuuluu Sipoosta ja Vantaalta Helsinkiin vuonna 2009 liitetty alue kokonaisuudessaan. Östersundomin liitosalueen kokonaispinta-ala on 29,2 km² ja se on maisema- ja maastorakenteeltaan hyvin monipuolinen. Östersundom rajautuu etelässä mereen ja pohjoisessa Sipoonkorven kansallispuiston alueeseen. Liitosalueella sijaitsee Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet Natura 2000 –kohde, jonka pinta-ala on noin 3 km².

Östersundomin alue sijaitsee parikymmentä kilometriä itään Helsingin keskustasta, eikä sillä ole erityistä keskustaa. Alue sijaitsee kaupunkirakenteen ulkopuolella, Helsingin seudun viherkehällä. Nykyisiä asuinalueita ovat Östersundom, Talosaari, Puroniitty, Karhusaari ja Landbo. Alueen liikenneyhteydet nojautuvat vahvasti yksityisautoilun varaan, vaikkakin busseyhteydet ovat parantuneet Östersundomin liittyttyä Helsinkiin. Yleisesti työssä viitataan Östersundomin alueella vuonna 2009 Sipoosta ja Vantaalta Helsinkiin liitettyyn alueeseen, eli Östersundomin peruspiiriin, ei vain Östersundomin kaupunginosaan.

Alueen suunnittelutilanne

Östersundomin alueelle on laadittu maakuntakaava, joka hyväksyttiin 12.6.2018. Maakuntakaavasta valittiin Helsingin hallinto-oikeuteen ja korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jotka hylkäsivät valitukset. Östersundomin alueen maakuntakaava on lainvoimainen. Vanhemmat maakuntatasoiset suunnitelmat alueella ovat ympäristöministeriön 5.4.2002 vahvistama Itä-Uudenmaan maakuntakaava sekä aiemmat seutukaavat, jotka ovat nyttemmin lain mukaisia maakuntakaavoja. Helsingin seudun maankäyttö, asuminen ja liikenne (MAL 2019) Östersundomin alue on merkitty uuteen joukkoliikenneinvestointiin kytkeytyväksi ensisijaiseksi vyöhykkeeksi.

Östersundom-toimikunta hyväksyi Östersundomin yhteisen yleiskaavan 11.12.2018. Helsingin hallinto-oikeus kumosi yleiskaavan 29.11.2019, minkä jälkeen päätöksestä valitettiin korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Korkein hallinto-oikeus piti voimassa aikaisemman päätöksen, jolla se kumosi Östersundom-toimikunnan yhteisen yleiskaavaan liittyvän päätöksen 10.5.2021. Päätös perustui korkeimman hallinto-oikeuden mukaan yleiskaavaan liittyvän Natura-arvioinnin riittämättömyyteen. Natura-alueelle kohdistuvia vaikutuksia arvioitaessa olisi tullut ottaa huomioon yleiskaavassa osoitettujen rakentamisalueiden lisäksi myös Natura-alueeseen rajautuva 2,8 km² suuruinen selvitysalueeksi osoitettu alue.

Vantaan ja Sipoon alueilla on osittain voimassa olevia vanhempia yleiskaavoja. Päätös yleiskaavan kumoutumisesta kuitenkin merkitsee, että alueen maankäytön ratkaiseminen edellyttää uutta yleiskaavoitusta.

Osalla alueita on voimassa olevia asemakaavoja. Karhusaarella on mahdollistettu pientalotonttien täydennysrakentamista laatimalla eteläosaan kaavamuutoksia, minkä lisäksi Karhusaaren pohjoisosan asemakaava sekä Landbon täydennysrakentamisen mahdollistava asemakaava ovat vireillä.

kuva: Östersundomin sijainti Helsingissä. Östersundom rajautuu lännessä Vantaaseen ja idässä Sipooseen.

Ohjaavat strategiat, ohjelmat ja selvitykset

Östersundomin suunnittelun lähtökohdista ja periaatteista on laadittu useita selvityksiä ja viitesuunnitelmia. Osa selvityksistä on yli kymmenen vuotta vanhoja, eivätkä periaatteet kaikilta osin toteuta Helsingin kaupunkistrategiaa, Hiilineutraali Helsinki 2035 - toimenpideohjelmaa ja muita uudempia linjauksia. Tässä on pyritty erittelemään tätä työtä koskevat ajankohtaiset koko kaupungin kehittymistä ohjaavat strategiat ja ohjeet.

Ylimmällä tasolla viheralueiden strategista kehittämistä ohjaavat Eurooppalainen maisemayleissopimus, valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, Uudenmaan maakuntakaava, Östersundomin maakuntakaava ja Helsingin kaupunkistrategia.

Lisäksi on laadittu sektorikohtaisia strategioita, jotka ohjaavat viheralueverkoston kehittymistä. Tärkeimmät työssä huomioon otetut strategiat, suunnitelmat ja ohjeet:

Valtakunnalliset ja maakunnalliset tavoitteet:

- Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- Uusimaa-kaava 2050
- Östersundomin maakuntakaava (hyv. 12.6.2018)
- Helsingin seudun maankäyttö, asuminen ja liikenne (MAL 2019)

Kaupunkitasoiset strategiat:

- Kaupunkistrategia 2021-2025
- Helsingin kaupungin ympäristöpolitiikka 2020-2050 (päivitys käynnissä)
- Helsingin merellinen strategia 2030

Kaupunkitasoiset suunnitelmat ja ohjeet:

- Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelma 2021-2028 (LUMO-ohjelma, 2021)
- Helsingin kaupungin luonnonhoidon linjaus (2011)
- Helsingin viher- ja virkistysverkoston kehittämissuunnitelma VISTRA II (2016) ja VISTRA OSA 1 (2013)
- Helsingin ilmastonmuutokseen sopeutumisen linjaukset 2019-2025
- Hiilineutraali Helsinki 2035 –toimenpideohjelma (2019)
- Helsingin kaupungin hulevesiohjelma (2018)
- Metsä- ja puustoinen verkosto (2019)
- Helsingin niittyverkosto – analyysi ja kehittämissuunnitelma (2017)
- Helsingin niittyverkoston kehittäminen (2021)

Östersundomin alueen suunnitelmat ja selvitykset:

- Rannikon laaksoista metsäylängöille - Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta (2009)
- Östersundomin yleiskaava (2018) (Korkein hallinto-oikeus kumonnut 10.5.2021)

Selvityksessä erityisesti huomioon otettuja kohtia on listattu määrittelyosion seuraavissa luvuissa.

Arvottamisen ja analyysin lähtökohdat

Vistra Osa1: Lähtökohdat ja visiot (2013) avaa kaupungin viher- ja virkistysalueiden kehittämisen taustatietoja, lähtökohtia ja tavoitteita. Selvityksessä viheralueiden arvottamiseen ja ”hyvän” viheralueen määrittämiseen annetaan esimerkinomaisesti nelikenttä:

1. **Toiminnalliset ja virkistyselliset arvot** – mm. saavutettavuus ja monipuolisuus
2. **Luontoarvot ja ekologiset arvot** – mm. jatkuvuus ja yhtenäisyys, luonnonhyödyt, luonnon monimuotoisuus
3. **Kulttuuriset arvot** – mm. maisemakulttuuri
4. **Maisemallisesteettiset, kokemukselliset arvot**

Tässä selvityksessä käytetään vastaavasti neljään aihepiiriin jakautuvaa tarkastelutapaa Östersundomin alueella. Kappaleiden sisällöt ovat esitetyn kaltaiset, vain niiden otsikoita ja järjestystä on sovitettu työhön sopiviksi.

kuva: Östersundomissa on säilynyt viljeltyjä laaksoalueita.

Ensisijaisesti arvottamiset perustuvat jo tehtyihin asiantuntija-arvioihin, mutta tarvittavilta osin niitä on täydennetty ja sovellettu siten, että ne palvelevat maankäytön suunnittelua. Erityisesti maisemallisten tekijöiden arvottamista tarkennetaan ja havainnollistetaan. Luontoarvojen ja ekologisten arvojen osalta havainnollistetaan ja tiivistetään jo tehtyjä selvityksiä. Kulttuuriympäristöjen arvottaminen perustuu inventointeihin ja asiantuntija-arvioihin, mutta tässä tarkastellaan ja tarvittaessa tarkennetaan niiden rajausta ja rajautumista tiivistyvässä kaupunkiympäristössä. Lisäksi tarkastellaan toiminnallisia ja virkistysellisiä arvoja.

Tarkastelun jaottelulla pyritään tässä selvityksessä erottamaan toisistaan eri asiantuntijaselvityksiin perustuvat kokonaisuudet, jotta niitä voidaan tarkastella myös erillisinä ja nähdä selkeämmin niiden vaikutus

loppupäätelmiin. Metodisesti työ on niin sanottu tausta-analyysi, jossa on suoritettu tilallinen, historiallinen ja alueellinen analyysi.

Analyysien laatiminen perustuu historiallisten kartta-aineistojen ja uusien karttojen tarkasteluun, ilmakuvatarkasteluihin sekä maastoinventoiteihin. Lähtötietoina toimivat alueelta laaditut aikaisemmat selvitykset. Seuraavissa kappaleissa on tarkemmin kuvattu eri aihealueiden arvottamisen lähtökohdat, viher- ja virkistysverkoston nykytila ja tavoitteet sekä maankäytön tavoitteet, niin kuin selvityksen laatija on ne kaupungin voimassa olevan strategian ja linjauksien perusteella tulkinut.

kuva: Östersundomin arvoja ovat sen rikas historia ja monipuoliset luontokohteet. Varsinkin alueen pohjoisosissa on laajoja metsäalueita.

2. Nykytilan analyysi

Alueen tarkastelu on jaettu aihepiireittäin neljään osaan:

1. **Maisema:** Maisemarakenne ja maisemallisteettiset, kokemukselliset arvot
2. **Kulttuuriympäristöt:** Kulttuurihistorialliset arvot: maisemakulttuuri ja rakennuskulttuuri, muinaismuistot
3. **Luonto ja ekologia:** Luontoarvot ja ekologiset arvot: verkostojen jatkuvuus ja yhtenäisyys, luonnonhyödyt, luonnon monimuotoisuus, suojelualueet ja huomioon otettava lajisto ja luontotyytit
4. **Viher- ja virkistysverkosto:** Toiminnalliset ja virkistyselliset arvot: saavutettavuus ja monipuolisuus

Jokaista aihepiiriä käsitellään yhteneväisesti kolmessa osassa.

- A. Lähtökohdat:** Aiheesta kirjataan tarkastelun lähtökohdat ja merkittävimmät työhön vaikuttavat strategiat, ohjeet ja selvitykset.
- B. Analyysi:** Määriteltyjen lähtökohtien perusteella ja saatavilla oleviin aineistoihin pohjautuen kootaan oleellisin tieto ja päätelmät.
- C. Johtopäätelmät:** Päätelmistä tehdään nopeasti sisäistettävä tiivistelmä.

kuva: Östersundomissa on pitkä rantaviiva ja useita pienvenesatamia.

2.1 Maisema

Euroopan neuvoston jäsenvaltiot, --

kiinnittävät huomiota maiseman tärkeään merkitykseen julkisen edun kannalta kulttuuriin, ekologiaan, ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvissä asioissa ja pitävät sitä merkittävänä taloudellisen toiminnan voimavarana, jonka suojelu, hoito ja suunnittelu voi lisätä työpaikkoja;

ovat tietoisia siitä, että maisema vaikuttaa paikalliskulttuurin muotoutumiseen ja on olennainen osa Euroopan luonnon- ja kulttuuriperintöä ja että se edistää ihmisten hyvinvointia ja lujittaa eurooppalaista identiteettiä;

- Eurooppalainen maisemayleissopimus (2006)

2.1.A Maisema-arvojen lähtökohdat

Tässä selvityksessä on havainnollistettu ja tiivistetty Östersundomin maisemarakenteen merkittävimmät piirteet. Yksittäisiä kohteita ja alueita ei ole käsitelty samalla tarkkuudella kuin lähdemateriaalissa, vaan nostettu niistä koko alueen yleiskaavoituksen kannalta merkittävimmät kohteet. Näiden johtopäätösten perusteella on selvityksen kolmannessa luvussa pyritty esittelemään mahdollisia viherverkostokonsepteja jatkosuunnittelun tueksi.

Maisemaa tarkastellaan selvityksessä sen kiinteiden elementtien kautta sekä esteettisten ja kokemuksellisten arvojen kannalta. Maisema-elementeiksi tässä työssä on luokiteltu maastonmuodot, maaperä, rakennettavuus ja tulva-alueet sekä vesiolosuhteet. Karttatarkastelujen ja maastokäyntien perusteella on esitetty alueen maisemarakenne ja nostettu maiseman kannalta merkittävimmät piirteet. Maisemarakennetta on tarkasteltu osittain tarkemmalla tasolla vuonna 2009 laaditussa maisemaselvityksessä Rannikon laaksoista metsäylängöille, josta tähän on nostettu merkittävimmät kohdat. Lisäksi maisemarakennetta on käsitelty yleiskaavaselostuksessa (19.6.2018), jonka maisemaosiot perustuvat pääosiltaan vuoden 2009 maisemaselvitykseen.

Erityisesti maisemakuvaa koskevat Östersundomin alueen suunnitelmat, selvitykset ja opinnäytetyöt:

- Rannikon laaksoista metsäylängöille - Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta, KSV / FCG Planeko Oy (2009)
- Helsingin maisema-analyysi, Törrönen Sirpa (2010)
- Helsingin reunalla – Kaupungin itäinen maisema ja sen tulevaisuuden skenaarioita, Kaja-maa Virva (2016)

2.1.B Maisema-analyysi

Östersundomin alue on maisemaltaan monipuolinen. Maiseman perusrakenne koostuu metsäisistä selänteistä ja niiden välisistä viljelylaaksoista, joiden avoin maisema jatkuu rannoilla laajoina ruovikkoina. Östersundomin maisemakuvaa leimaavat pelto- ja ruovikkoalueet ja niiltä kohoavat metsäsaarekkeet sekä etelämpänä saaristo. Tarkastelualueen suurin saari on Karhusaari, joka kytkeytyy sillalla mantereeseen. Alueen pohjoisosa on Sipoonkorven reunaa, joka on topografialtaan vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Karut kalliomaastot vuorottelevat soiden sekä rehevien kangasmetsien ja lehtoalueiden kanssa. Lampia ja pieniä järviä sijaitsee lähinnä Sipoonkorven keskiosassa. Metsiä ja soita halkovat monet purot.

Maisemamaakuntajaossa alue sijoittuu osittain Suomenlahden rannikkoseudulle ja osin eteläiselle viljelyseudulle. Itä-Uudenmaan maakuntakaavan maisematyypijaottelussa alue sijoittui Sipoonkorven metsäylängölle sekä sisäsaaristoon ja mannerrannikkoon. Maisematyypit ovat hyvin havaittavissa alueella.

Suljettujen ja avointen maisematilojen perusjako on muodostunut jo 1600-luvulla ja seurailee maisemarakennetta pääpiirteissään. Maatalous on synnyttänyt kulttuurimaiseman ja sen avoimet viljelymaisemat puu- ja pensassaarekkeineen, metsien reunavyöhykkeet sekä perinnemaisemat. Perinteiset maankäyttötavat, kuten laidunnus ja niitto, ovat antaneet näille alueille tunnusomaisen kasvilajiston. Alueen hienoimmat viljelymaisema-alueet löytyvät Östersundomin kartanon ja Lass-Bengtsin läheisyydestä ja Björkuddenin ympäristöistä, Husöstä, Talosaarentien varresta, Kantarnäsbergetin kupeesta sekä Mutarsin ja Kusasin tilojen edustalta.

Östersundomin länsireunalla on laaja reunamoreeniselänne, jonka itärinne on säilynyt metsäisenä. Selänteen päälle sijoittuvat Mellunmäki ja Länsimäki ovat kaupunkimaisia. Tarkastelualueen ulkopuolella, metsärinteen alla levittäytyy Westerkullan kartanon

viljelymaisema. Vuosaaren satamaan johtava tiehyteys (Kehä III) liittymineen on muuttanut maisemaa voimakkaasti. Peltoaukean yhteys merelle on katkenut myös rantaniittyjen kasvettua umpeen.

Tarkastelualueen nykyinen asutus on pääasiassa maisemarakenteeseen sopeutuvaa maaseutumaista haja-asutusta. Perinteinen rakentaminen sijaitsee rannikolla ja laaksopainanteiden reunavyöhykkeillä. Uudempi asutus ei monin paikoin noudata maisemarakennetta. Vanhat tielinjat sulautuvat maisemarakenteeseen, mutta esimerkiksi Porvoon moottoritie halkaisee maisemarakenteen ja jakaa alueen kahteen osaan niin visuaalisesti kuin toiminnallisestikin.

Tarkastelualueen rantaviivassa on tapahtunut suuria muutoksia vuosisatojen aikana. 1700-luvulla meren ranta ulottui Östersundomin kartanon kohdalla jonkin verran nykyisen Uuden Porvoontien pohjoispuolelle. Merenlahdet ovat kutistuneet maankohoamisen (n. 40 cm/100 v) ja vesistöjen rehevöitymisen seurauksena. Natura 2000-alueilla aloitettiin vuoden 2020 syksyllä perinnebiotooppeja kunnostavaa puuston raivausta, ruovikkoalueen niittoa ja laiduntamista. Muualla laajentuneita ruovikkoalueita on vähäisesti ruopattu lähinnä veden laadun ja veneilyn tarpeita silmällä pitäen.

Mustavuori ja Kasaberget ovat luokiteltu luonnon- ja maisemansuojelun kannalta valtakunnallisesti arvokkaiksi kallioalueiksi ja Labbacka maakunnallisesti arvokkaaksi.

Maastonmuodot ja maaperä

Kallioperä on murros- ja siirrosvyöhykkeiden lohkomaa mosaiikkia. Maanpinnan korkeusasema alueella vaihtelee välillä noin +0 – +60 mpy. Yleisimmät kivilajit ovat kovia syväkivilajeja graniittia, kvartsimaasälpagneissia ja granodioriittia. Yleisimmät maalajit ovat etenkin kallioiden reunoilla esiintyvä moreeni ja viljelylaaksojen savi. Korkeussuhteet ja maaperän lajittuminen on esitetty *Maastonmuodot* (kartta 4 s.16) ja *Maaperä*- (kartta 1 s.13) kartoissa.

Turvetta ja liejua esiintyy laajoilla alueilla Karhusaaren ja Talosaaren länsiosissa. Alueen pohjoisosa on pääosin kallioista ja osittain jyrkkäpiirteistä maastoa. Kallioselänteiden välisillä laaksoalueilla on pehmeikköjä, joita peittää turvekerros.

Alueen eteläosassa topografia muuttuu loivapiirteisemmäksi. Eteläosan purolaaksoissa ja rannikon läheisyydessä sijaitsevat pellot ovat pääosin koheesiomaiden alueella, joilla saven paksuus vaihtelee välillä noin 0–25 m. Kallioselänteiden välisillä pehmeikköalueilla esiintyy paikoin paineellista pohjavettä.

Rakennettavuus ja tulva-alueet

Östersundomin yhteisen yleiskaavan yhteydessä on laadittu yleispiirteinen rakennettavuusselvitys. Pohjatutkimukset kattavat rakentamiseen esitetyt alueet, joiden perusteella yleiskaava-alueelta on laadittu maaperä-, rakennettavuus- ja kallioresurssikartat (Maaperän rakennettavuusselvitys - Östersundom, Kallio, Ikävalko, GTK, 2011). Rakennettavuudeltaan alue on hyvin vaihtelevaa, olosuhteet vaihtelevat edullisesta erittäin vaikeaan. Maaperää, pinnanmuodostusta ja rakennettavuutta on kuvattu tarkemmin yleiskaavan teknistaloudellisessa raportissa.

GTK:n rakennusluokittelua on tässä pyritty yksinkertaistamaan ja etsimään niistä laajempia kokonaisuuksia, jotta ne viheralueverkoston sijoittelussa voitaisiin huomioida osayleiskaavatarkastelun kannalta sopivalta tarkkuudelta. Maankäytön suunnittelun tarkentueksa erityisesti tätä tulkintaa tulee tarkentaa.

Rakennettavuus-karttaan (kartta 2, s.14) on liitetty tulva-alueet, jotta myös ne voidaan ottaa huomioon viheralueverkoston ja rakentamisen sijoittelussa. Tulvakartta perustuu ELY-keskusten laatimaan yleispiirteiseen tulvavaara- ja tulvariskikarttaan (erittäin harvinainen meritulva 1/1000a). Maankäytön suunnittelun tarkentuessa myös tätä tulkintaa tulisi tarkentaa ja huomioida tulva-alueissa ilmastomuutoksen vaikutus.

kuva: Peltoalueita reunustavat metsäiset selänteet.

Vesiolosuhteet

Östersundomin alueesta noin 250 ha on merialuetta. Länsiosassa rantaviiva alkaa Porvarinlahdelta ja päättyy idässä Bölsfjärdenille. Alueella on viisi lampea: Storträsk, Gumböle träsk, Hältingträsk, Genaträsk ja Stora dammen. Merkittävimmät vesistöt ja valuma-alueet on esitetty *Vesiolosuhteet*-kartassa. Stora dammen on syntynyt Östersundominpuron padoituksen seurauksena. Kaikkiaan seitsemän merkittävää puroa tai noroa valuu alueen halki kohti merta. Tarkastelualue sijaitsee purojen valuma-alueiden alaosissa. Puroista huomattavimmat ovat Krapuoja (merkittävin), Östersundominpuro ja Fallbäckenin puro. Krapuojan kokonaispituus on 12 km ja sen valuma-alueesta vain 8 % on alueella. Krapuojan luonnontilainen osuus Sotungintien eteläpuolella on todettu arvokkaaksi pienvesien kartoituksessa (Helsingin Östersundomin pienvesien kartoitus, Anna-Maria Kujala, Helsingin yliopisto, 2011).

Krapuojan vedenlaatu on luokiteltu käyttökelpoisuudeltaan ja pintavesien ekologiselta tilaltaan tyydyttäväksi. Krapuojassa ja Fallbäckenin puroissa on todettu kalakanta, mikä kertoo purojen hyvästä tilasta. Fallbäcken on kunnoltaan pääasiassa luonnontilainen. Krapuojan hyvää tilaa osoittaa lisäksi siellä havaitut täpläravut. Östersundominpuro on edustava ja ympäristöltään vaihteleva (Kujala 2011).

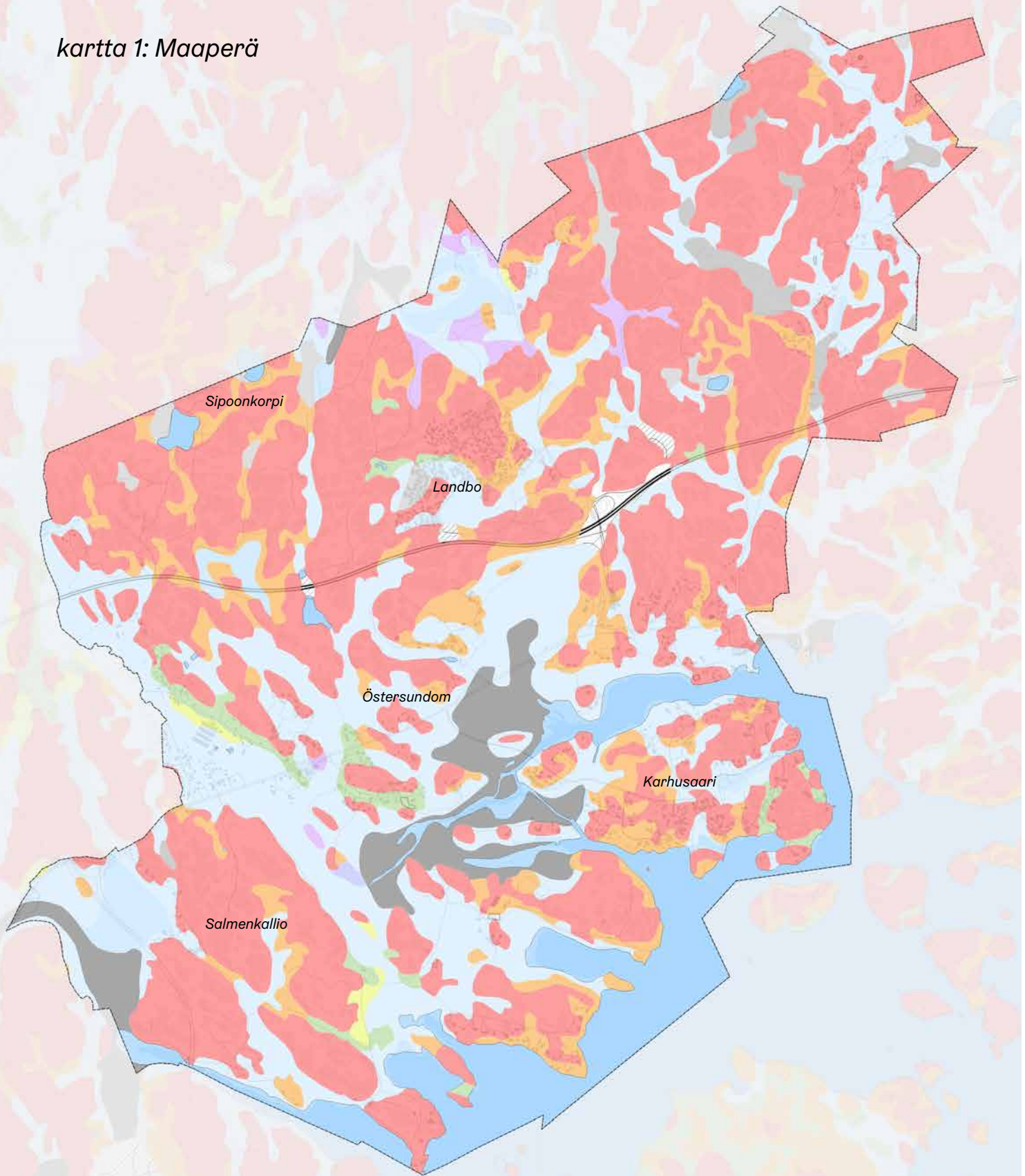
Alueen laajat kallioalueet, joita reunustaa karkeiden maalajien vyöhyke, ovat pohjaveden muodostumisaluetta. Alueen topografialle on tyypillistä, että pohjaveden muodostumisalueet ympäröivät pehmeikköjä, jossa maanpinnan korkeusasema on alempana. Näin ollen alueella esiintyy monin paikoin paineellista pohjavettä. Paineellista pohjavettä esiintyy mm. Västerkullan pelloilla Mustavuoren pohjoispuolella sekä Rödje-Fantsin peltoalueella. Kallioalueilla pohjavettä saattaa esiintyä painanteissa. Rannikolla pohjaveden pinnan korkeustaso vaihtelee merenpinnan korkeustason mukaan. Fazerilan pohjavesialue ulottuu alueen länsiosaan.

Hulevesien nykytilaa ja kehittämismahdollisuuksia on käsitelty lisäksi KSV:n raportissa Östersundomin yleiskaava-alueen hulevesien hallinnan yleissuunnitelma (2012). Alueen pienvesiin kuuluu useita noroja, mutta tiedot niistä ovat puutteelliset.

kuva: Storträsk on yksi harvoista Helsingin järvistä.

kartta 1: Maaperä

Kalliomaa

Hiekkamoreeni

Hiekka

Karkea hieta

Hieno hieta

Hiesu

Lieju

Liejusavi

Savi

Saraturve

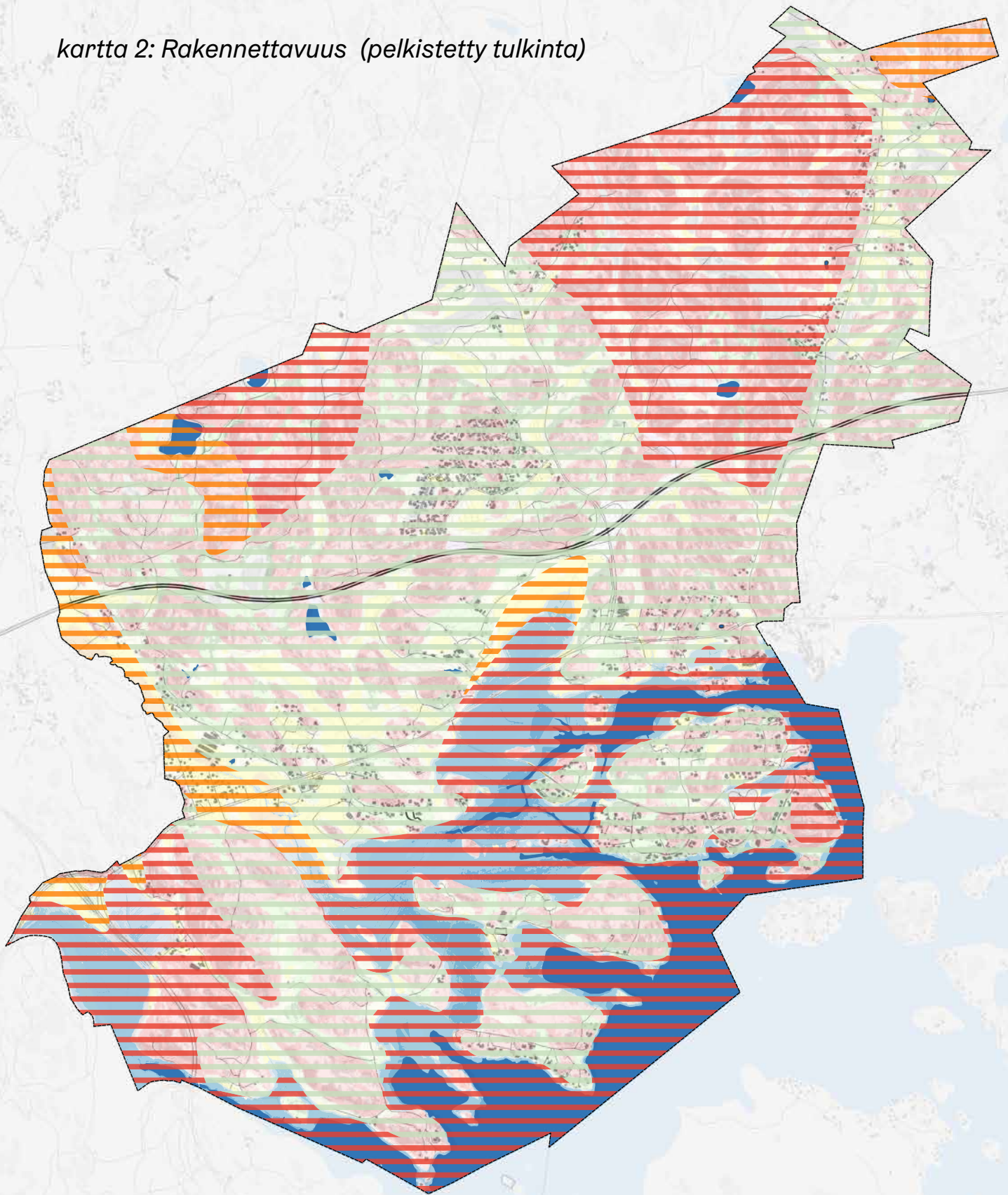
Rahkaturve

Täytymaa

Vesi

0 500 1000 m

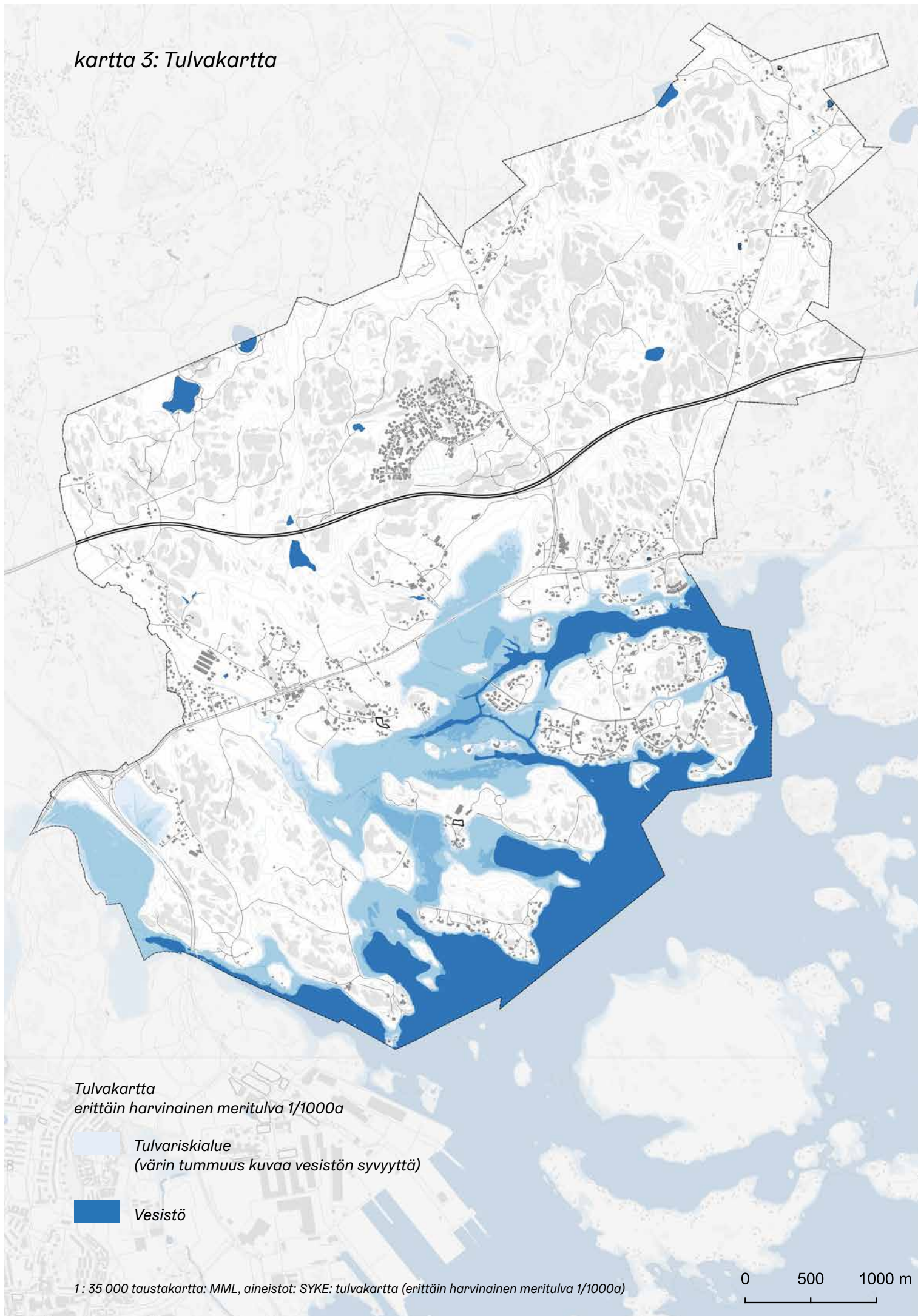
kartta 2: Rakennettavuus (pelkistetty tulkinta)

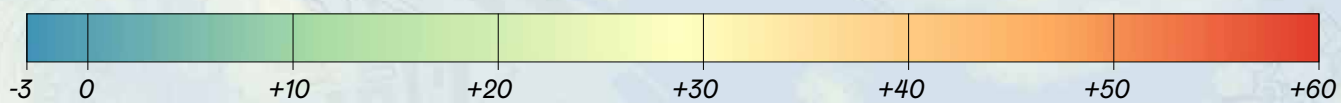
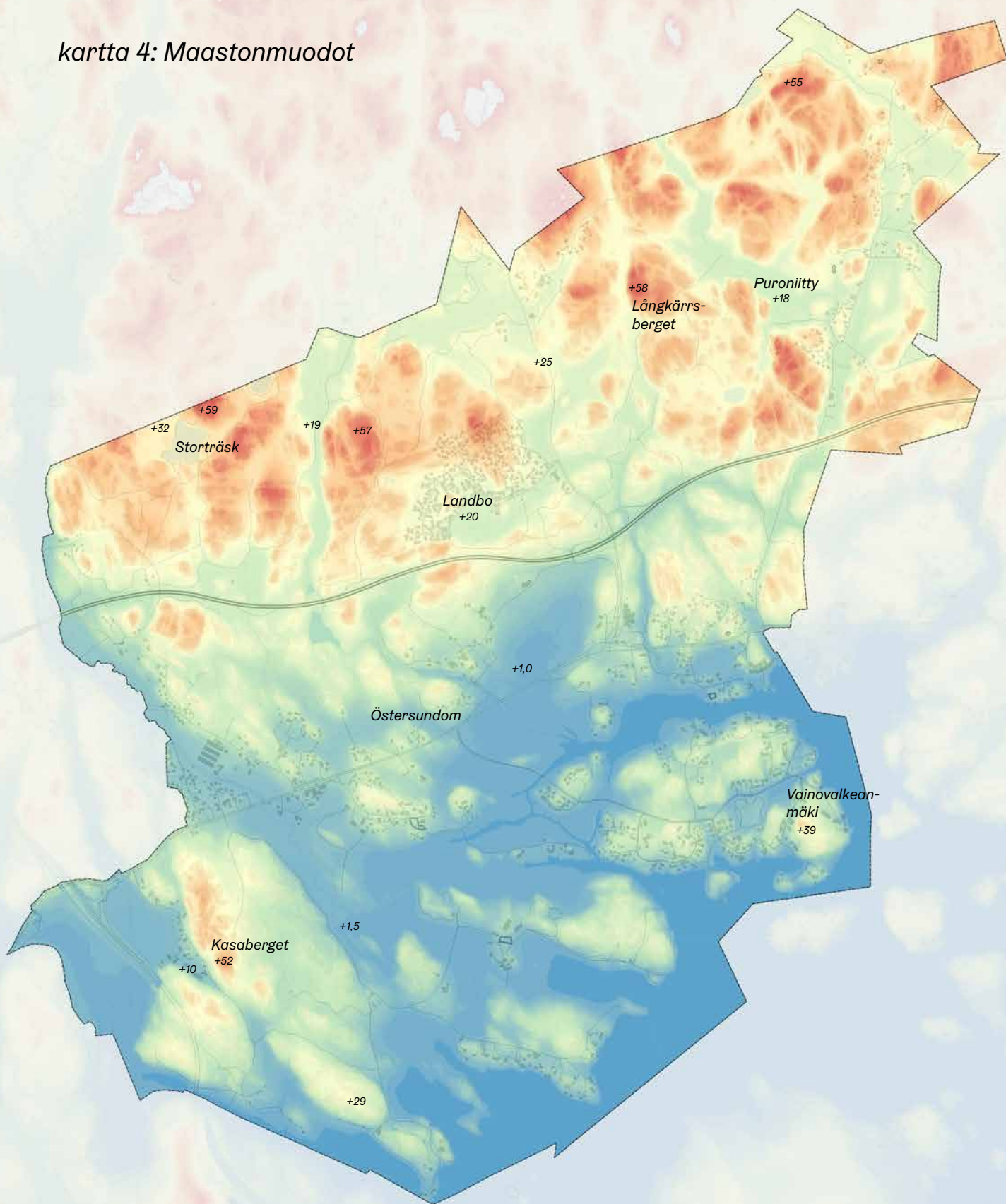
Rakennettavuus maaperän, maastotyyppin ja tulva-alueiden perusteella, alueittain pelkistettynä:

- Hyvä rakennettavuus
- Kohtalainen rakennettavuus
- Huono rakennettavuus

kartta 3: Tulvakartta

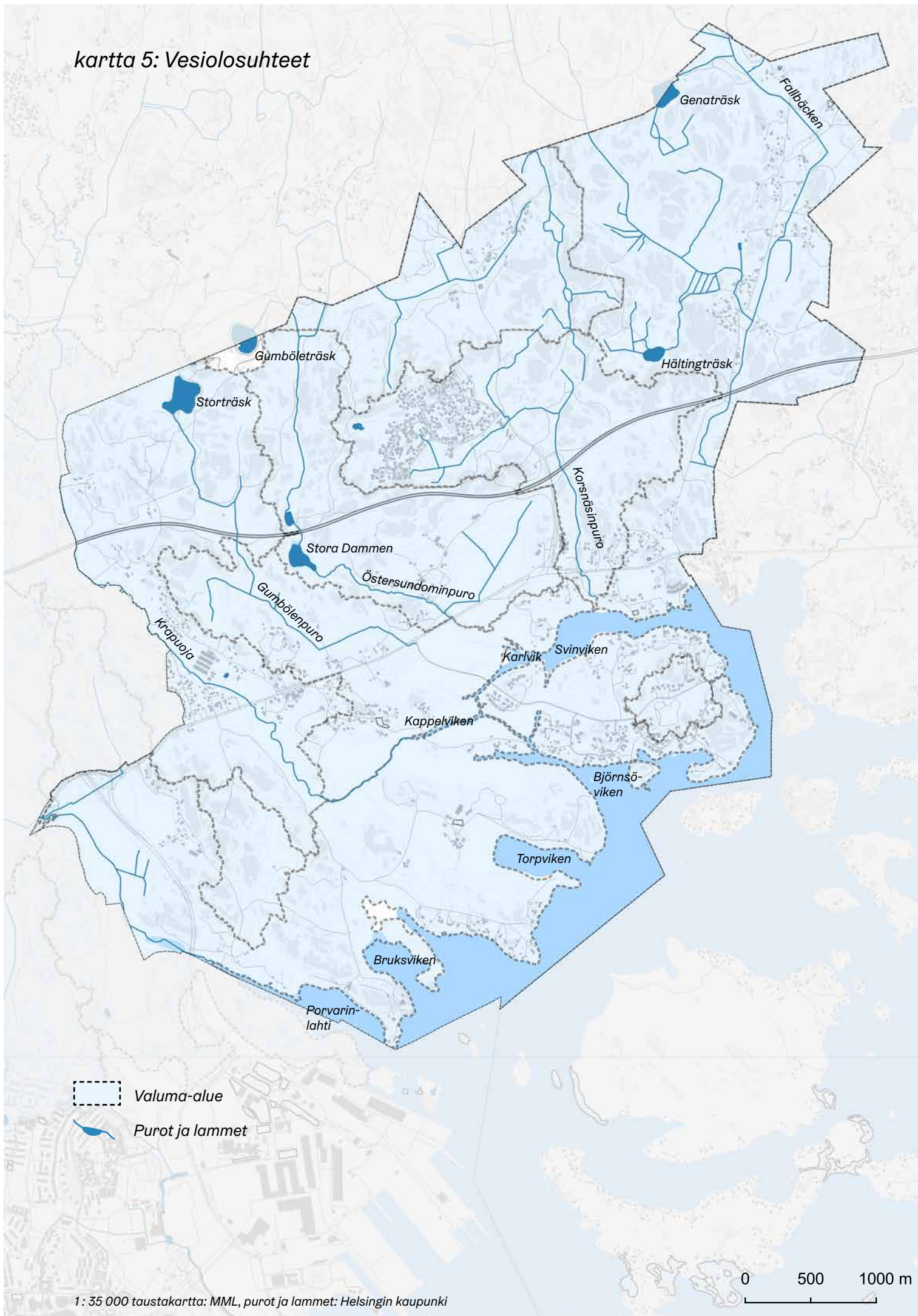

kartta 4: Maastonmuodot

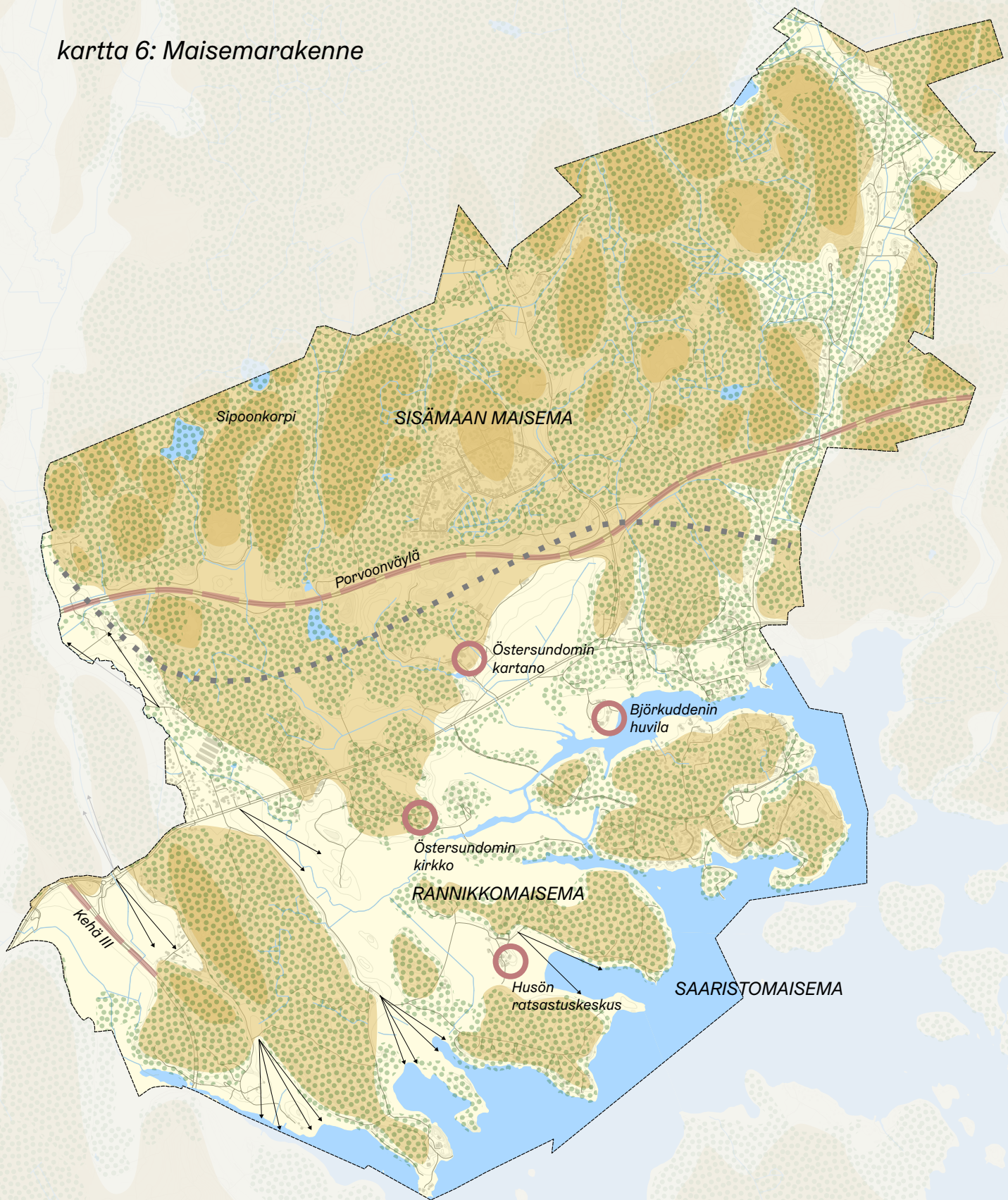

0 500 1000 m

kartta 5: Vesiolosuhteet

kartta 6: Maisemarakenne

- Laakso
- Selänne
- Sulkeutunut maisematila
- Maisematilan katkaiseva elementti
- Maisema vaihtuu rannikkomaisesta sisämaan maisemaksi

- Maamerkki
- Tärkeä näkymälinja

2.1.C Johtopäätelmät

Merkittävimmät maisemakuvaa määrittävät piirteet:

Sisämaan maisema

- Maastonmuotojen pienipiirteisyys ja suuri vaihtelu
- Karut kallioselänteet
- Rehevät metsälaaksot ja suot
- Pienet vesistöt halkovat maisemaa

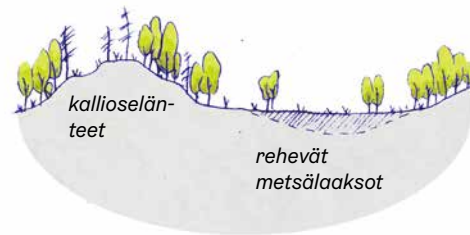
Rannikkomaisema

- Metsäiset selänteet
- Avoimet viljelylaaksot
- Pitkät murroslinjat merelle

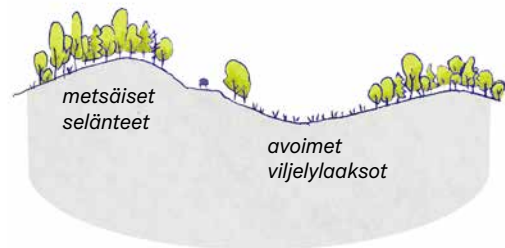
Saaristomaisema

- Suojaava sisäsaaristo

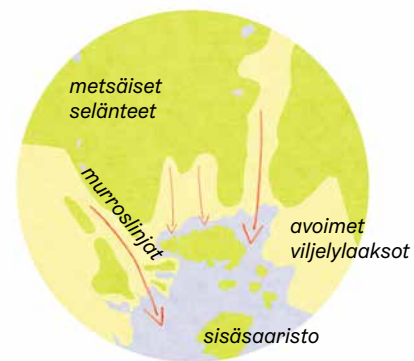
sisämaan maisema

rannikkomaisema

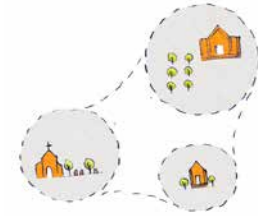

saaristomaisema

kuva: Östersundomin kulttuurimaisema on säilyttänyt piirteensä mm. yhä jatkuvan maanviljelys- ja ratsastustoiminnan ansiosta.

2.2. Kulttuuriympäristöt

Kulttuuriympäristö on yhteisön ja ihmisten muistin ja identiteetin perusta. Hyvin säilyneenä, alueellisesti omaleimaisena ja eri aikakausista rakentuvana se on mittava kansallinen omaisuus, johon sisältyy merkittäviä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia arvoja. Kulttuuriympäristön suunnitelmallinen ylläpito ja kehittäminen lisäävät alueiden elinvoimaa ja viihtyisyyttä, toteuttavat kestävästä kehitystä sekä ylläpitävät kansallisomaisuuden arvoa.

- Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020, (Opetus ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö)

2.2.A Kulttuuriympäristöjen lähtökohdat ja arvottaminen

Östersundomin tarkastelualueella on laadittu rakennetun kulttuuriympäristön selvitys vuonna 2008. Selvityksessä on koottu alueen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt ja kohteet, Vantaan ja Sipoon kunnan inventoimat ympäristöt ja kohteet sekä muinaismuistolain suojaamat kohteet liitosalueella. Valtakunnallisesti merkittävien kohteiden arvottaminen perustuu Museoviraston laatimaan valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen inventointiin. Maakunnallisesti merkittävien kohteiden arvottaminen perustuu Uudenmaan liiton maakuntakaavaan inventoimiin kulttuuriympäristöihin sekä aikaisempiin Itä-Uudenmaan liiton inventointeihin. Paikallisesti merkittävien kohteiden arvottaminen perustuu Sipoon ja Vantaan kuntien laatimiin kulttuuriympäristöselvityksiin. Museovirasto on inventoinut ja luokitellut alueen muinaisjäännökset.

Museovirasto ja Uudenmaan liitto ovat päivittäneet selvityksen valmistumisen jälkeen kohdevalikoimaa ja niiden aluerajauksia. Tässä työssä esitetyt rajaukset on kuvattu uusimpien päivitysten perusteella. Kuten vuonna 2008 laaditussa maisemaselvityksessä, tässäkin työssä kohteiden arvottaminen perustuu edellä mainittuihin asiantuntija-arvioihin. Kohteita tarkastellaan kuitenkin enemmän niiden merkittävyyden kautta Östersundomin alueelle ja sen maisemakuvalle. Kohteiden rajauksia tarkastellaan ja pyritään tunnistamaan osayleiskaavatasolla niiden säilyvyyden kannalta merkittävimmät tekijät, jotta kulttuuriympäristöt saadaan sopeutumaan kehittyvään kaupunkikuvaan.

Kaupungin ympäristöohjelmassa kartanoympäristöjen säilyminen on nostettu tärkeäksi toimenpiteeksi:

Ympäristöohjelma 2019-2021

- Kartanoympäristöjen säilyminen taataan, jotta niiden sisältämät luonnon monimuotoisuusarvot tulee turvattua. Otetaan Julkiset kartanopuistot ja huvilapuutarhat Helsingissä -ohjelma käyttöön kunnostus ja ylläpito-ohjelmana ja perustetaan sen mukaisesti työryhmä.

Erityisesti kulttuuriympäristöjä koskevat Östersundomin alueen suunnitelmat ja selvitykset:

- Liitosalueen rakennettu kulttuuriympäristö, KSV (2008)
- Rannikon laaksoista metsäylängöille - Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta, KSV / FCG Planeko Oy (2009)
- Missä maat on mainioimmat, Uudenmaan liitto (2012)

2.2.B Kulttuuriympäristöt Östersundomissa

Muinaismuistolain suojelemat kohteet

Muinaismuistolain suojelemia muinaisjäännöksiä ovat pronssikautiset hautaröykkiöt Uuden Porvoontien varrella sekä Kasabergetillä. Keskiaikaisia kyläpaikkoja sijaitsee Kärrbyssä, Malmsissa, Krogarsissa ja Skepparsissa sekä Länsimäessä (Västerkulla) ja Länsisalmessa (Heikbacka, Labbas, Gubbacka, Måsbrot hem åkern). Vantaan alueella on myös keskiaikaisten teiden jäännöksiä.

Mustavuorella ja Myllymäen virkistysalueella Länsimäessä on ensimmäisen maailmansodan aikaisia linnoituslaitteita ja tykkiteitä sekä Porvarinlahden louhos, josta on kaivettu kalkkia Suomenlinnan rakentamisen aikaan 1700-luvun jälkipuoliskolla. Ribbingön edustalla Granöfjärdenillä on uponneena kolme hylkyä, joista kaksi ovat muinaisjäännöksiä. Lisäksi Talosaaresta itään päin sijaitsee Mågsholmenin hylky. Storörsnabbnetin pohjukassa lähellä rantaa sijaitsee mahdollinen hyllyn osa (Veneliikenneselvitys, 2014), mutta hyllyn tyyppiä tai ajoitusta ei ole tarkemmin määritetty. (Museoviraston rekisteriportaali 2014.) Merenalaisista kohteista tulee teettää tarkempi selvitys suunnittelun edetessä, mikäli muuttuvalla maankäytöllä arvioidaan olevan vaikutuksia merenalaiseen kulttuuriperintöön.

Muinaismuistolailla suojellut alueet, tiet ja muut kohteet on merkitty oheiseen *Kulttuuriympäristöt*-kart-

taan (kartta 7, s23). Muinaismuistot, kuten historialliset kylätontit, autioituneet kylätontit ja hautaröykkiöt tulee huomioida tarkemmassa suunnittelussa.

Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät kohteet

Tarkastelualueella on kolme valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä: pääkaupunkiseudun I maailmansodan linnoitteet Vantaan Länsimäessä ja Helsingin Mustavuorella (osittain tarkastelualueella) sekä kolmesta erillisestä alueesta koostuva Östersundomin kartano, kappeli ja Björkuddenin huvila. Östersundomin kartano kuuluu Suomenlahden rannikolla sijaitseviin 1600-luvulla muodostettuihin kartanoihin, jonka talouskeskus koostuu monipuolisesta, ajallisesti kerroksisesta, hyvin säilyneestä rakennuskannasta. Östersundomin kartanoympäristöön kuuluvat pieni 1700-luvun kirkko ja Villa Björkudden, kirjailija Zacharias Topeliuksen vanhuudenkoti.

Maakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristön ja maiseman kannalta tärkeitä alueita ovat Länsisalmen ja Östersundomin kulttuurimaisemat sekä Helsingin höyrylaivareittien kesähuvila-asutus – Sipoon saaristo (2. vaihemaakuntakaavan inventointi). Maakunnallisesti merkittäviä kohteita ovat Husön kartano, Björntorp, Sandbacka sekä vanhat kantatilat Mutars, Kusas ja Rödje-Fants. Kulttuuriympäristön kannalta merkittävät ja suojellut kohteet tarkastelualueella on merkitty oheiseen Kulttuuriympäristöt-karttaan. Tarkemmat kuvaukset kohteista on esitetty kaupunkisuunnitteluviraston selvityksessä *Liitosalueen rakennettu kulttuuriympäristö* (2008).

Rakennettu ympäristö

Perinteinen rakentaminen sijaitsee rannikolla sekä laaksopainanteiden reunamilla. Rakennettu kulttuuriympäristö kuvastaa maataloushistoriaa sekä yhteyksiä saaristoon. Vesistö on ollut luonnollinen kulkuyhteys ja rannan läheisyys on ollut tärkeä kriteeri asutuksen sijoittumiselle. Pellot ovat sijoittuneet ranta-alangoille. Suunnittelualueelta pohjoiseen jatkuu maisemallisesti huomattava Sotunginlaakson kulttuurimaisema.

Östersundomin, Husön ja Westerkullan kartanot viljelysmaineen, Östersundomin kirkko, Villa Björkudden sekä vanhat kantatilat kuuluvat leimallisesti paitsi maisemakuvaan, myös alueen historiaan. Itse Östersundomin kulttuurimaisemaa täydentävät myös Korsnäsissä sijaitseva höyrylaivalaituri uimahuoneineen sekä salmen toisella puolella Karhusaaressa sijaitseva kalastajatorppa Björntorp.

Huvila-asutus on myös hakeutunut vesistön ääreen, mikä kuvastuu hyvin rakennetun ympäristön sijainnissa koko rannikkovyöhykkeellämme. Jugend-piirteiset

huvilat ovat tunnusomaisia alueelle ja sen yli sata-vuotiaalle huvilakulttuurille. Rakennushistoriallisesti ja maisemakuvassakin merkittävin on Fazerin suvun huvila Kantarnäsin kärjessä.

Muutamat uudemmat kohteet edustavat oman aikansa rakennuskulttuuria kuten Kärrin pieni jälleenrakennuskauden rintamamiestaloalue Uuden Porvoontien varressa. Vantaan Länsimäen kerrostaloalueella on tyypillistä lähiörakentamista 1970-luvulta, eteläosassa 1980- ja 90-luvun kerrostalorakentamista ja pohjoisosassa 1990-luvun rivitaloja.

Pääosa rakennuskannasta on hyvin nuorta. Helsinkiin liitetyn Östersundomin asutuksesta pääosa sijoittuu Karhusaareen ja Landbohon, jotka molemmat on kaavoitettu ja rakennettu 1990-luvulla. Molemmat edustavat yksilöllistä pientalorakentamista.

Harvahkoa omakotiasutusta on suunnittelualueella useammassa paikassa. Erillisinä alueina voi nimetä Vikkulantien asuntoalueen Kasabergetin länsirinteellä, Länsisalmen kylän Länsisalmementien varressa, Gumbölen asutuksen vanhan Sotungintien varressa, Kappelin mäen, Östersundomin kartanon ympäristön, Korsnäsien Uuden Porvoontien molemmat puolet, Purontiintien varren, Majvikin Immersbyntien varren ja Majvikin. Millään näistä asukasmäärä ei nouse korkeaksi. Huolimatta asutuksen osin pitkästä iästä ne eivät ole tiiviitä kylärakenteita, vaikka lisärakentamista onkin tapahtunut. Asutuksen huomattavaa vähenemistä on tapahtunut vain Sipooseen kuuluvassa Granön saaressa, jonka pohjoisrannassa oli vireä kyläyhteisö aina 1960-luvulle asti.

Helsinkiin liitetyn alueen keskeiset kauppa- ja työpaikkarakennukset sijaitsevat Östersundomin kaupunginosassa Uuden Porvoontien varressa. Ne muodostavat oman pienen korttelialueensa yhtenäisesti suunnitellussa rakennusryhmässä.

Uudesta Porvoontiestä haarautuvan Knutersintien varrella sijaitsevat keskeiset julkiset palvelut; Sakarinmäen koulu, nuorisotila ja päiväkotito. Lähialueen tähän mennessä suurin rakennushanke on Sipoon kunnan puolelle 2010-luvun taitteessa rakennettu ”Sipoonranta”, joka sijoittuu Majvikin osa-alueelle. Keskenjääneestä hankkeesta toteutui noin puolet suunnitellusta asuntorakentamisesta ja maankäyttösopimuksen purkamisen jälkeen, Sipoon kunta on vastannut alueen kehittämisestä.

Vanha tiestö sijoittuu kiinteästi maisemarakenteseen. Paras sijainti tielle on ollut alarinteellä, jossa se on pysynyt kuivana. Tarkastelualueen vielä nykyisinkin käytössä olevista vanhoista teistä ainakin Vikkulantie, Sotungintie ja Kappelintie ovat peräisin vähintään 1800-luvun alusta. Myös Talosaarentien ja Kantarnäsintien linjaukset ovat vähintään toistasataa vuotta vanhoja. Uusi Porvoontie eli valtatie 7 on yksi pääkaupunkiseudun ensimmäisistä valtateistä. Se asettuu

verrattain hyvin ympäröivään viljelymaisemaan ja seuraa vanhoja asutuskeskittyä.

Uusi tienrakennus ei määritä enää sijaintiaan paikallisin maastollisin perustein. Siksi uusien teiden kalliioleikkaukset ovat näkyvä osa maisemaa Porvoonväylän ja Kehä III:n varressa. Porvoonväylä hal- kaisee maisemarakenteen ja jakaa suunnittelualueen kahteen osaan niin visuaalisesti kuin toiminnallises- tikin. Tarkastelualueelle sijoittuu myös 600 metriä pitkä maantietunneli, joka kulkee Labbackan Natura 2000-alueen alitse.

2.2.C Johtopäätelmät

Merkittävimmät kulttuuriympäristöä määrittävät piir- teet:

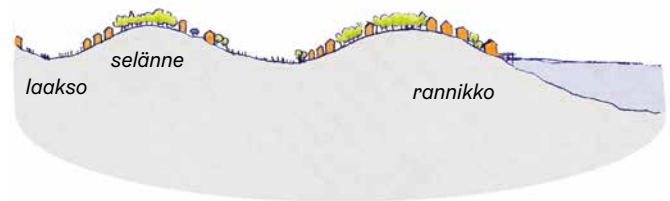
Kulttuurimaisemaan sijoittuminen

- Rakentaminen perinteisesti rannikolla ja laak- sojen reunavyöhykkeellä
- Vanhat tielinjat sulautuvat maisemarakentee- seen, seuraten laaksojen reunamia ja maas- tomuotoja

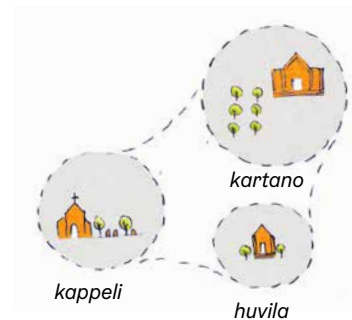
Erityiskohteita

- Östersundomin kartanoympäristö: kartano, kappeli ja Björkuddenin huvila
- Rannikolla muinaismuistolain suojelemia hyl- kyjä
- Hautaröykkiöt Uuden Porvoontien varrella sekä Kasabergetillä

kulttuurimaisemaan sijoittuminen

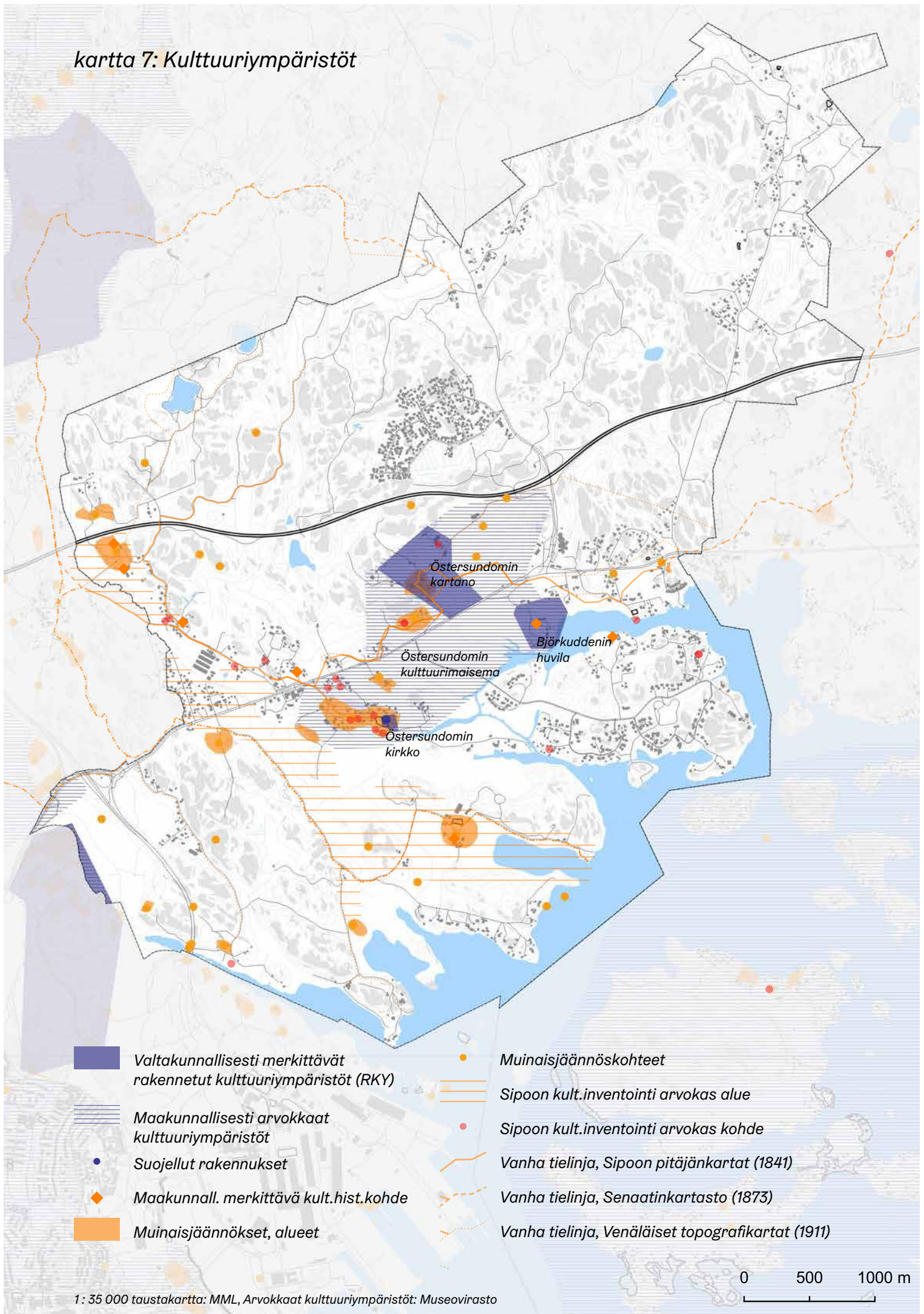

erityiskohteet

kuva: Vanhat tielinjat ja niihin liittyvät sillat ja rakenteet ovat paikoin jääneet nykyisten suurempien tielinjausten rinnalle.

kartta 7: Kulttuuriympäristöt

kuva: Östersundomin nykyinen kappelirakennus on rakennettu 1700-luvulla.

2.3 Luonto ja ekologia

Helsinki suojelee ja vaalii aktiivisesti monimuotoista luontoaan. Vahvistamme metsäistä verkostoa ja niityverkostoa. Huolehdimme siitä, että kaikilla helsinkiläisillä on vastaisuudessakin lyhyt matka lähiluontoon. Toteutamme Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmaa kunnianhimoisesti. Luonnonsuojeluohjelman (2015-2024) mukaisesti Helsingin arvokkaimmat alueet suojellaan.

- Helsingin kaupunkistrategia 2021-2025

2.3.A Luontoarvojen ja ekologisten arvojen lähtökohdat

Luontoarvojen ja ekologisten arvojen kohdalla tässä työssä tarkastellaan luontokohteita, lajihavaintoja, ekologisista yhteyksiä, metsä- ja puustoverkostoa sekä siniverkostoa. Lisäksi jakosuunnittelussa tulee ottaa huomioon vuonna 2021 valmistunut niittyverkosto-työ, jossa on yleispiirteisesti kuvattu niittyverkoston nykytila.

Luontoarvojen ja ekologisten arvojen luokitukset ja rajaukset perustuvat aikaisemmin tehtyihin selvityksiin ja työn aikana saatuihin asiantuntijakommentteihin. Alueelle on laadittu ekologisten verkostojen selvityksiä, uhanalaisten luontotyyppien inventointeja, kasvillisuusselvityksiä, luontoselvityksiä, eläin- ja kasvilajikohtaisia selvityksiä (mm. lahopaviosammal, lepakko, kirjoverkkoperhonen viitasammakko, linnusto, liito-orava) sekä useita luontovaikutusten arviointoja. Verkostotarkastelujen johtopäätelmät on laadittu oletuksella, että Östersundomin yhteinen yleiskaava olisi tullut voimaan. Näiltä osin tuloksia tarkastellaan laajemmin ja pyritään ottamaan huomioon myös muut selvitysten esiin tuomat vaihtoehdot, jotka eivät ole sidoksissa tiettyihin suunnitteluratkaisuihin.

Luontoarvojen huomioiminen selvityksessä perustuu kaupungin hyväksymiin linjauksiin, joiden arvoperustasta ja toimenpiteistä on nostettu pääkohdat.

Ympäristöohjelma 2019-2021

Kaupungin ympäristöohjelmassa on nostettu toimenpiteeksi metsäverkostojen ja ekologisten verkostojen kehittäminen ja vesistöjen kunnostaminen:

- Kehitetään metsäverkostoa ja muita ekologisista verkostoja (mm. niittyverkosto ja kaupunkipurot osana siniverkostoa) yleiskaavan ja metsäverkostoselvityksen pohjalta.
- Edistetään purojen ja lampien kunnostamista.

Luonnonhoidon linjaus (2011)

Kaupungin luonnonhoidon linjauksessa (2011) on linjattu kaupungin arvoperusta, toimintaohjelma luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen ja tavoitteet luonnonhoidolle:

Arvot: Luonnonhoidon linjauksen näkökulma perustuu moniarvoisuuteen. Moniarvoinen tavoitteiden asettelu on tarpeen, koska asiantuntijankokulman lisäksi kaupungin sidosryhmien ja asukkaiden sekä heidän arvostuksiansa kirjo on laaja. Myös alueet ovat erilaisia. Moniarvoisuudella tarkoitetaan viheralueiden sosiaalisia, esteettisiä, ekologisista ja ekonomisia arvoja.

- Sosiaaliset arvot ovat asukkaiden ja alueiden käyttäjien kokemia arvoja.
- Esteettiset arvot ovat maiseman, luonnon kauneuden, kulttuuriympäristön ja kaupunkikuvan arvoja.
- Ekologiset arvot ovat luontotyyppien ja lajiston monimuotoisuuteen sekä luonnon omien prosessien turvaamiseen liittyviä arvoja.
- Ekonomisilla arvoilla tarkoitetaan luonnonhoitoon varattavien taloudellisten resurssien mahdollisimman tehokasta ja tarkoituksenmukaista kohdentamista alueiden hoidossa sekä alueiden monien eri arvojen (virkistys, maisema, luonto) säilymisessä.

LUMO-ohjelma 2021-2028

Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmassa vuosille 2021-2028 linjataan seuraavat päätavoitteet:

1. Helsingin luonnon monimuotoisuutta lisätään ja hyödynnetään entistä paremmin koko kaupungin toiminnassa.
2. Sini- ja viherverkostojen toimivuutta vahvistetaan.

3. Luontotyypit tunnistetaan mahdollisimman kattavasti ja niiden säilymistä edistetään.
4. Metsien hoidon vaikutukset tunnistetaan ja luonnon monimuotoisuutta lisätään suunnitelmallisesti.
5. Rakennetun ympäristön luonnon monimuotoisuutta rikastetaan tulevaisuutta ennakoiden.
6. Saarten, rantojen ja merialueen vedenalaiset luontoarvot tunnistetaan ja niistä arvokkaimmat turvataan.
7. Jokien, pienvesien, soiden ja kosteikkojen luontoarvot tunnistetaan ja niitä parannetaan.
8. Lajien elinolosuhteita parannetaan.
9. Haitallisten vieraslajien torjuntaa tehostetaan.
10. Helsinkiläisten luontosuhdetta vahvistetaan ja tietoisuutta luonnon monimuotoisuuden merkityksestä lisätään.
11. Luonnon kestävää virkistyskäyttöä edistetään ja asukkaiden toimintaa luonnon monimuotoisuuden hyväksi tuetaan.

Näihin tavoitteisiin liittyvät tarkemmat toimenpiteet on lueteltu toimintaohjelmassa.

Luonnonhoidon linjauksessa luetelluista arvoista tässä selvityksessä keskitytään erityisesti ekologisiin ja esteettisiin arvoihin, ja sosiaaliset ja ekonomiset arvot otetaan toissijaisesti huomioon sillä tasolla kuin se on mahdollista. Tavoitteet ja niihin liittyvät toimenpiteet otetaan huomioon tarkasteltaessa alueen ekologisia verkostoja, arvokkaita luontoalueita sekä eläin- ja kasvilajiston esiintymisalueita.

Erityisesti luontoarvoja ja ekologisia yhteyksiä koskevat Östersundomin alueen suunnitelmat ja selvitykset (tässä ei listattuna Natura- ja luontovaikutusten arviointeja):

- Linnustoselvitys Helsinki Vuosaari ja Östersundom 2019-2020, Ympäristötutkimus Yrjölä Oy (2021)
- Östersundomin yhteisen yleiskaava-alueen ekologisen verkoston tarkastelu, KSV (2017)
- Kasvillisuus selvitys, Maa-aines-YVA:n selvitykset, Sito Oy (2016)
- Karhusaaren lepakkoselvitys, BatHouse (2015)
- Pyy, kehrääjän ja ruiskäärän esiintyminen Sipoonkorven kansallispuiston ympäristössä vuonna 2015 ja alueiden soveltuvuus näiden lajien suojeluun, Luontotutkimus Solonen (2015)
- Sipoonkorpi ja Östersundom - suunnittelun lähtökohdat, Luonnos, KSV (2011)
- Alustavan luontoselvityksen täydennys Sipoon Majvikin ja Granön osayleiskaava-alueelle, Tammelin, H. (2011)
- Hevostilaselvitys, Hevosten tulevaisuus Östersundomissa, Luonnos, KSV (2011)
- Östersundomin osayleiskaavan kaupunkiekologinen ohjelma, Tampereen teknillinen yliopisto, KSV (2010)
- Östersundomin purosselvitys, Ramboll (2010)
- Alustava luontoselvitys Sipoon Majvikin ja Granön osayleiskaava-alueelle, Tammelin, H. (2010)
- Rannikon laaksoista metsäylängöille - Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta, KSV / FCG Planeko Oy (2009)
- Liitosalueen eteläosan kasvillisuus selvitys, KSV (2008)

2.3.B Luontoarvot ja ekologiset yhteydet

Ekologinen verkosto

Östersundomin ekologisessa järjestelmässä seudullista mittakaavaa määrittää alueen sijainti Etelä-Suomen suurmaisemassa. Alueen pohjoisosat liittyvät Uudenmaan metsävyöhykkeeseen ja sen keskiosat nivoutuvat osaksi rannikkoa seuraavaa vanhojen viljelymaisemien ketjua. Eteläosaa hallitsevat meri, saaristo sekä rannikon maisema- ja luontotyypit.

Tällä hetkellä suurin osa Östersundomin tarkastelualueesta on erilaisten luontoalueiden ja kulttuuriympäristöjen vallitsemaa maisemaa. Laajat metsät niin pohjois- kuin eteläosissa on määritetty osaksi valtakunnallista ja maakunnallista ekologista verkostoa. Sipoonkorpi on tärkeä ekologinen ydinalue, joka toimii todennäköisesti metsälajiston osalta lähdepulaationa. Sipoonkorvella ja siihen liittyvillä alueen pohjoisosan metsäalueilla on merkittävä rooli osana seudullista viheralueiden verkostoa eli viherkehää.

Tarkastelualueen ekologinen verkosto muodostuu luonnon ydinalueista, jotka koostuvat Natura 2000-alueista, muista suojelualueista sekä pinta-alaltaan laajoista yhtenäisistä metsäalueista. Näiden lisäksi ekologiseen verkostoon kuuluvat ydinalueita toisiinsa kytkävät viheryhteydet. Tärkeimmät ekologiset yhteydet Sipoonkorvesta rannikolle ovat yhteys Gumbölen ja Länsimetsän metsäalueiden kautta Salmenkallioon ja Mustavuorelle sekä idempänä Östersundomin purolaakson kautta muodostuva yhteys merenlahdelle. Nämä ovat myös osa maakuntatason ekologista verkostoa. Lisäksi myös muut puronvarret toimivat etelä-pohjoissuuntaisina viherkäytävinä. Metsä- ja puustoisien verkoston yhteydet sekä viherverkoston runkoyhteydet, joiden säilyminen tulee alueen maan-

käytön muuttuessa turvata, on esitetty oheisessa *Metsäverkostot ja viherverkoston runkoyhteydet* -kartassa (kartta 10, s. 32). Kartassa esitetyt metsäverkoston runkoyhteydet ovat metsien monimuotoisuuden turvaamisen ja metsäeliöstön säilymisen kannalta tärkeimpiä yhteyksiä ja metsäverkoston alueelliset yhteydet ovat pääasiassa runkoyhteyksiin nähden poikittaisia, runkoyhteydet toisiinsa kytkeviä yhteyksiä. Viherverkoston runkoyhteys Salmenkalliolta Sipoonkorpeen perustuu *Helsingin luonnonsuojeluohjelma 2015-2024 ja metsäverkostaselvitykseen* vuodelta 2015. Selvityksessä ei ole muutoin kattavasti käsitelty Östersundomin aluetta, mutta runkoyhteys on nostettu esiin tässä selvityksessä, koska se saat-
taa tiiviimmissä maankäytön skenaarioissa osoittautua helpommin toteutettavaksi ekologisen yhteyden linjaukseksi kuin esimerkiksi laajoja metsityksiä vaativat vaihtoehdot.

Suurin ekologinen leviämisestä tarkastelualueella on tiestö ja erityisesti itä-länsisuuntainen Porvoonväylä. Moottoritien molemmin puolin on eläinten liikkumista estävä hirviaita. Aidoista huolimatta hirvieläimillä on luontainen tarve liikkua laajoilla alueilla ja niitä tava-
taankin vuosittain myös Porvoonväylän eteläpuolella.

Kasvillisuus

Tarkastelualue kuuluu lauhkean sekametsän kasvillisuusvyöhykkeeseen, jonka kasvillisuus on vaihtelevaa. Havupuiden runsas määrä on tyypillistä, samoin lehtokeskukset, joissa kasvaa jaloja lehtipuita. Lehtoja esiintyy runsaasti, ja suotuisilla kasvupaikoilla tavataan myös jalopuita. Metsien ikä vaihtelee kohtalaisen paljon. Pensaskerroksessa kasvaa melko runsaasti lehtolajeja kenttäkerroksen kasvillisuuden koostuessa pääasiassa varvuisista ja ruohoista. Alueelle sijoittuu myös soita, joista suuri osa on säilynyt kohtuullisen luonnontilaisina. (Kasvillisuusselvitys, Maa-aines-YVA:n selvitykset, Sito 2016.)

Purolaaksot liittävät Sipoonkorven alueen eteläosiin ja merenlahtiin, joille ovat leimallisia rantaniityt sekä lehti- ja sekametsät. Merenlahdet ovat hyvin reheviä ja rannoilla on laajoja ruovikoita. Siellä täällä on myös tervaleppää kasvavia metsiköitä.

Uuden Porvoontien molemmin puolin on viljelysalu-
eita, jotka jatkuvat paikoin meren rantaan asti. Etelä-
osan kasvillisuus on asutuksen, viljelyn ja laidunnuk-
sen yhteydessä kulttuurivaikutteista. Alueella on myös
kuivien kallioiden luonnonmukaisia mäntymetsiä.
Kallioiden rinteillä esiintyy tuoretta tai lehtomaista
sekametsää.

Eläimistö

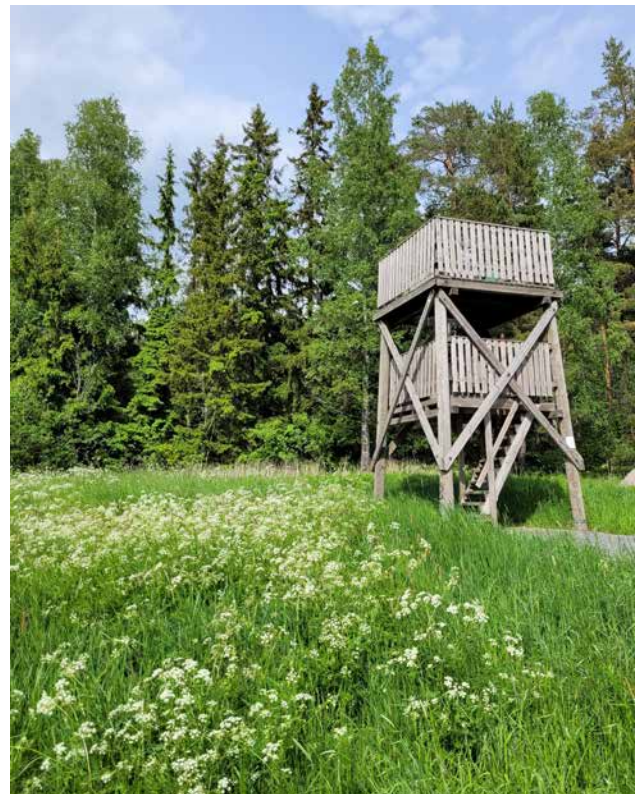
Alueen eläimistö on rannikkoseudulle tyypillistä. Alueen nisäkkäitä ja matelijoita ei ole inventoitu samalla tarkkuudella kuin esimerkiksi linnustoa.

Hirvet käyttävät Östersundomin kosteita merenranta-
niittyjä kesäisin laidunalueena. Hirvien lisäksi alueella
tavataan valkohäntäpeuroja ja metsäkauriita. Peto-
eläimistä yleisimpiä ovat supikoira ja kettu. Östersun-
domissa on pyydetty supikoiria ja minkkejä alueen
vesilintujen poikastuoton parantamiseksi. Pyynnit
ovat osa pääkaupunkiseudun lintuvesien tutkimusta
ja tehty Uudenmaan riistanhoitopiiriin, Helsingin yli-
opiston ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä.
(Yrjölä 2005)

Linnusto on alueella runsas ja monilajinen. Erityisesti
tarkastelualueen eteläosan merenlahdet ovat tärkeitä
elinympäristöjä monille harvinaistuneille lintulajeille.

Natura 2000 -alueet, luonnonsuojelualueet ja suojeluvaraukset

Tarkastelualueella sijaitsee Mustavuoren lehto
ja Östersundomin lintuvedet Natura 2000 -alue
(FI0100065). Natura 2000 -alue kattaa yhteensä 355
hehtaaria maa- ja vesialueita. Osa-alueet ovat Musta-
vuoren, Porvarinlahden, Labbackan ja Kasabergetin
muodostama kokonaisuus, Bruksviken, Torpviken
ja Kapellviken. Porvarinlahden Natura-alue ei kuulu

kuva: Östersundomin merenlahdissa esiintyy lukuisia lintulajeja, mistä syystä alue on myös lintuharrastajien suosiossa.

kokonaisuudessaan tarkastelualueeseen. Osa-alueet poikkeavat lajistoltaan hieman toisistaan.

Natura-alueen suojeluperusteena ovat sekä luontodirektiivi että lintudirektiivi. Luontodirektiivin luontotyypeistä alueella ovat edustavimpia boreaaliset lehdot ja keskiravinteiset silikaattikalliot sekä kallioitten pienialaiset kalkkipitoiset osat. Lajistossa puolestaan korostuvat lintudirektiivin lajit, joita alueella pesii tai levähtää muuttoaikoina suuri joukko. Alueelta on tavattu lisäksi luontodirektiivin sammallajeja sekä monia sellaisia kasvi- ja eläinlajeja, jotka ovat pääkaupunkiseudulla harvinaisia, jotkut myös valtakunnallisesti uhanalaisia. Lisäksi alueella on lukuisia uhanalaisiksi luontotyypeiksi luokiteltuja luontoalueita. Nämä kaikki alueet on esitetty oheisissa *Luontoarvot* -kartoissa.

Tarkemmat Natura-alueiden kuvaukset löytyvät raporteista:

- Östersundomin yleiskaavan vaikutukset Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet Natura-alueeseen (Sito Oy ja Ympäristösuunnittelu Enviro Oy 2014)
- Arvio Östersundomin yhteisen yleiskaavan Suora metro -vaihtoehdon vaikutuksista Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet -Natura-alueeseen (FI0100065) sekä Sipoonkorven Natura-alueeseen (FI0100066) (Sito Oy ja Ympäristösuunnittelu Enviro Oy 2017).

Natura-päätöksen mukainen aluerajaus perustuu valtakunnallisten luonnonsuojeluohjelmien aluerajauksiin ja alueelle jo perustettuihin luonnonsuojelualueisiin sekä aikaisempiin kuntien tekemiin selvityksiin arvokkaista kohteista. Suurin osa Natura 2000 -alueesta on rauhoitettu myös luonnonsuojelulain nojalla. Rauhoittamaton osa Mustavuoresta sekä Labbackan lounaisosa kuuluvat valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan. Porvarinlahti, Bruksviken, Torpviken ja Kapellviken rantaluhtineen ja -niittyineen sisältyvät vuonna 1982 vahvistettuun lintuvesien suojeluohjelmaan ja näillä alueilla Natura-alue toteutetaan vesilain ja/tai luonnonsuojelulain nojalla.

Östersundomin lintuvesien kaltaisilla ruovikkorantaisilla merenlahdilla pelkkä alueiden rauhoittaminen ei takaa luonnonarvojen säilymistä. Lintuvesillä tarvitaan aktiivisia hoitotoimia, jotta vesialueet eivät kasvaisi umpeen eivätkä niityt ruovikoituisi tai pensoituisi. Natura 2000-alueilla aloitettiin vuoden 2020 syksyllä perinnebiotooppeja kunnostavaa puuston raivausta, ruovikkoalueen niittoa ja laiduntamista. Muualla laajentuneita ruovikkoalueita on vähäisesti ruopattu lähinnä veden laadun ja veneilyn tarpeita silmällä pitäen.

Puroniityntien päässä sijaitseva Saarion arboretum on perustettu 1990-luvun alkupuolella ja rauhoitettu myöhemmin luonnonsuojelulain nojalla.

Luonnonsuojelulain 29 §:n mukaisia luontotyyppikohteita alueella on neljä: Länsimäen jalopuumetsä, Östersundomin jalopuumetsä, Korsnäsin jalopuumetsä ja Hältingbergetin jalopuumetsikkö. Jalopuumetsät ovat luontaisesti syntyneitä ja merkittäviltä osin jaloista lehtipuista koostuvia. Länsisalmessa sijaitsee lisäksi Vantaan voimassa olevaan yleiskaavaan merkitty Länsimetsän luonnonsuojeluvarausalue.

Erityisesti suojeltavista lajeista alueella esiintyy laho-kaviosammal, jota on paikannettu tarkastelualueella useassa kohteessa. Kehittyneen paikantamistekniikan ansiosta lajin esiintymiä on löydetty huomattavasti aikaisempaa laajemmin. Lajin oletettua elinvoimaisempien esiintymien tähden esimerkiksi Vuosaaren alueella on tutkittu mahdollisia lajin huomioon ottavia kompensointi- ja priorisointimenetelmiä.

Sipoonkorpi

Sipoonkorvella tarkoitetaan noin 7200 hehtaarin laajuista metsien ja viljelysmaiden muodostamaa aluetta, joka sijoittuu Helsingin ja Vantaan kaupunkien sekä Sipoon kunnan alueille. Vuonna 2011 perustettu Sipoonkorven kansallispuisto on laajuudeltaan 2300 ha. Kansallispuiston eteläisin reuna ulottuu tarkastelualueelle. Sipoonkorven Natura 2000 -alueet sijaitsevat tarkastelualueen ulkopuolella. Kansallispuiston alueelle on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma.

Sipoonkorpi koostuu pienipiirteisestä, topografialtaan hyvin vaihtelevasta ja pienten lampien täplittämästä metsäalueesta. Alueella esiintyy Etelä-Suomen oloihin nähden paljon harvinaisia ja uhanalaisia lajeja. Suurena yhtenäisenä metsäalueena Sipoonkorpi tarjoaa hyvät edellytykset metsän luontaisille uudistumis- ja kehitysprosesseille.

Sipoonkorven eläimistö on rikas ja siellä elävät lähes kaikki eteläsuomalaiset nisäkäslajit. Viime vuosina alueella on tavattu suurpedoista susi, karhu ja ilves. Sipoonkorpi on myös linnustoltaan arvokas ja monipuolinen. Siellä viihtyvät suuria ja rauhallisia metsäalueita elinympäristökseen vaativat lajit kuten metso (Metsähallitus 2010).

Suomen kaikkia matelija- ja sammakkoeläinlajeja pidetään taantuvina. Sipoonkorvesta voi löytää kaikki Manner-Suomessa elävät matelijalajit: uhanalaisen rantakäärmeen, silmälläpidettävän vaskitsan, kynn ja sisiliskon. Käärmeitä on alueella runsaasti. Sammakkoeläimistä Sipoonkorvessa on havaittu sammakko, viitasammakko, rupikonna ja vesilisko. Sipoonkorpi on elinympäristö lisäksi usealle uhanalaiselle tai harvinaistuneelle perhoselle (Honkanen 2006).

2.3.C Johtopäätelmät

Merkittävimmät luontoarvot ja ekologiset yhteydet:

Ekologiset yhteydet:

- Sipoonkorven ekologinen ydinalue yhdistyy laajempaan seudulliseen viherkehään sekä alueellisesti rannikon metsiin ja Natura 2000-kohteisiin
- Natura 2000-kohteet merkittävä luonnon ydinalue
- Ydinalueiden väliset viheryhteydet: Lännessä Gumbölen ja Länsimetsän kautta Salmenkallioon ja Mustavuorelle. Alueen keskellä Östersundomin purolaakson kautta muodostuva yhteys merenlahdelle

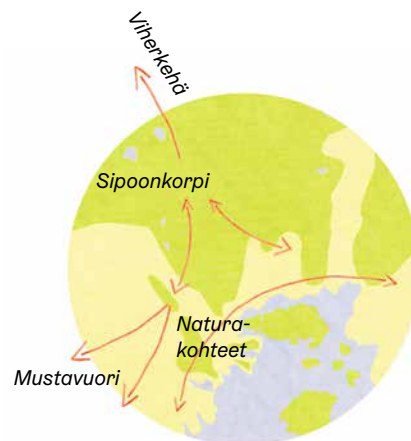
Kasvillisuus:

- Pohjoisen lauhkean sekametsävyöhykkeen vaihtuminen etelän kulttuurikasvillisuuteen, jossa viljellyt purolaaksot johtavat reheville rantaruovikoille

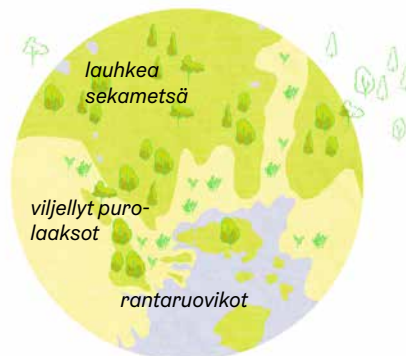
Eläimistö:

- Runsas ja monipuolinen linnusto erityisesti etelässä
- Tärkeitä lepakkoalueet
- Tärkeitä matelija- ja sammakkoeläinkohteet
- Krapuajan taimenpuro

ekologiset yhteydet

kasvillisuus

eläimistö

kuva: Östersundomin moninaisten luontotyyppien ansiosta alueella on paljon luontoarvoja. Muun muassa kuvan rantaruovikoissa asuu lukuisia eläinlajeja.

kartta 8: Luontoarvot, suojelualueet ja kasvillisuus

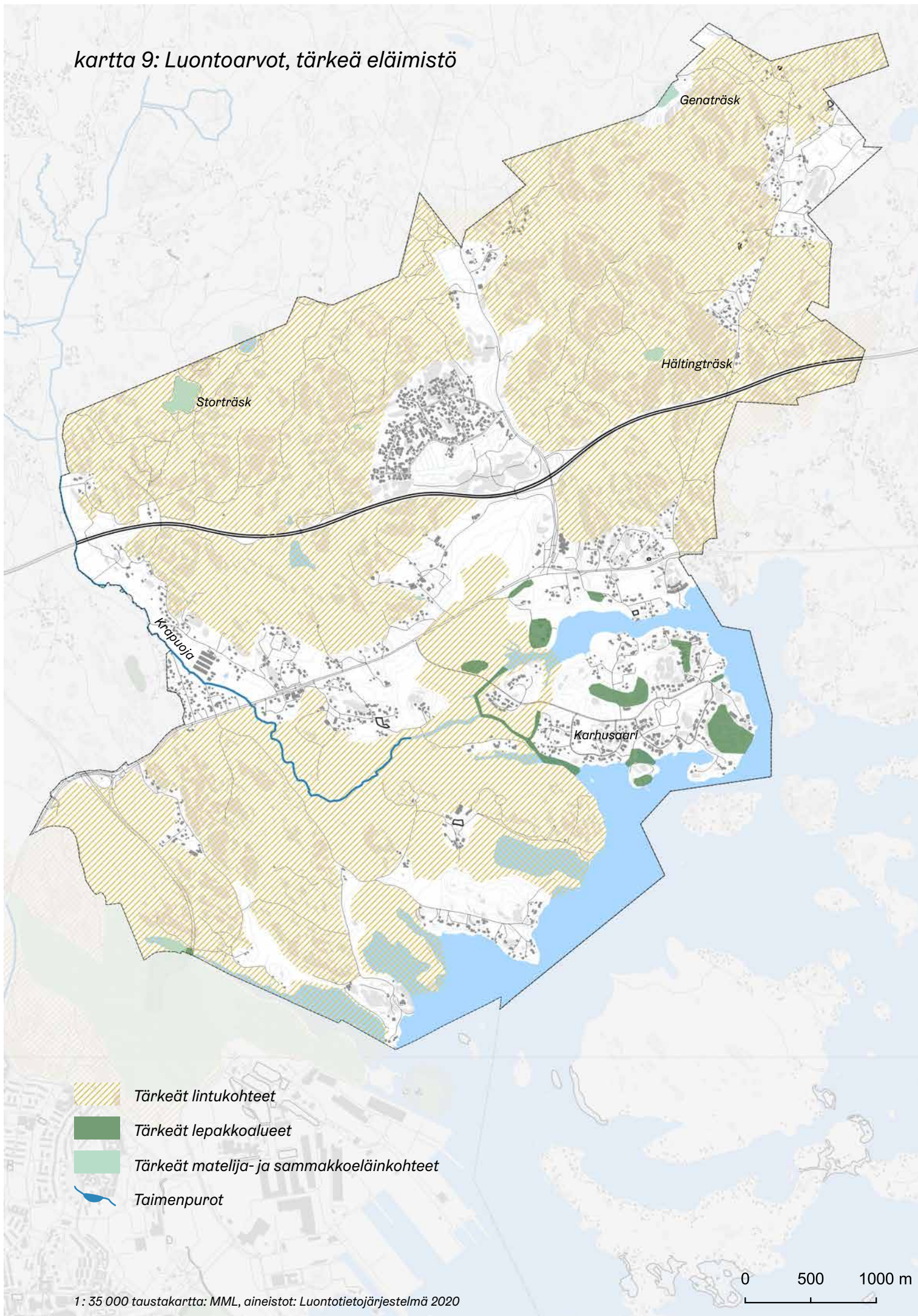
Sipoonkorven kansallispuisto

Östersundomin lintuvedet

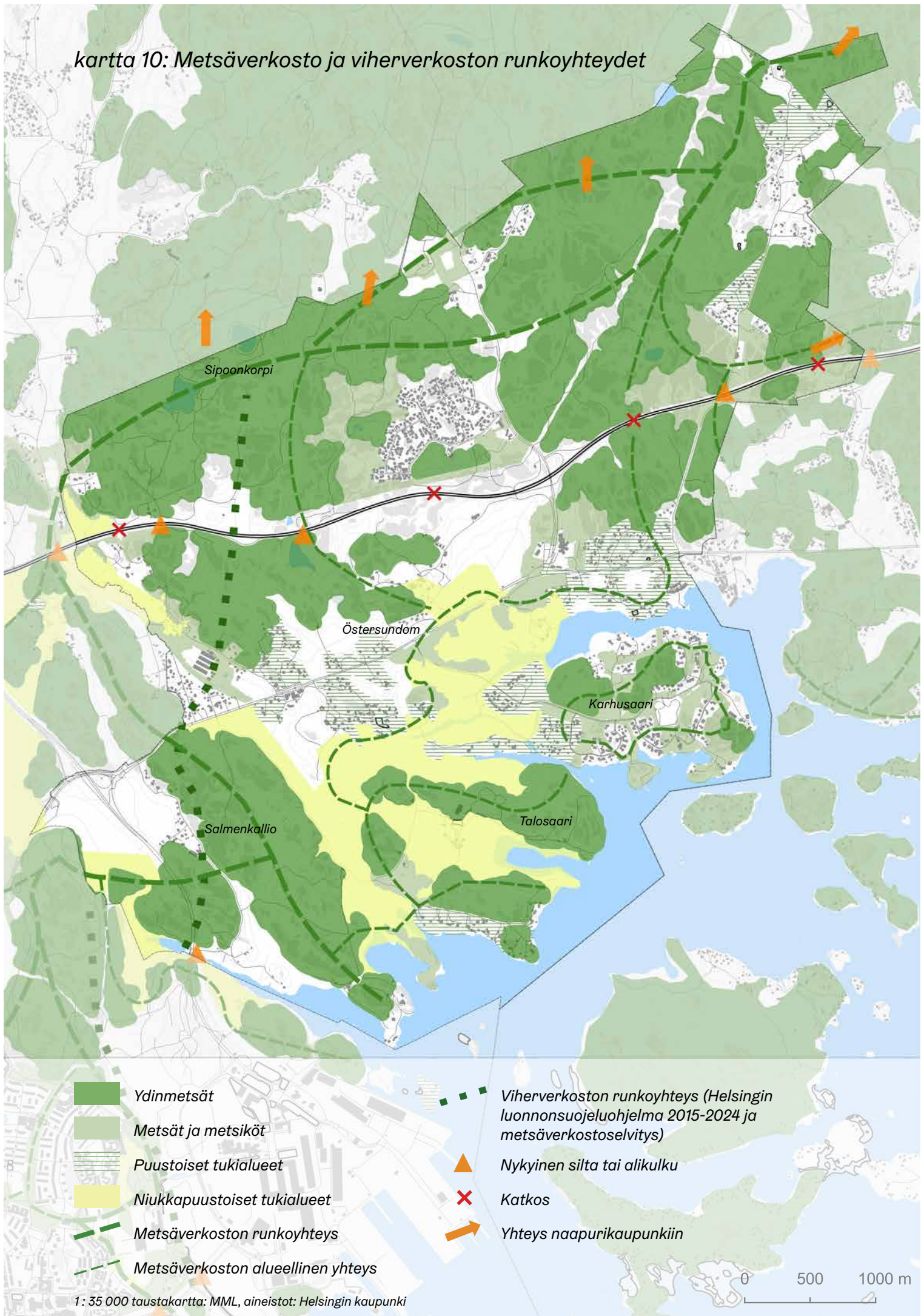
	Luonnonsuojelualueet		Uhanalaiset luontotyytit
	Suojellut luontotyytit		Kääpäkohteet
	Natura-alueet		Lahokaviosammalen elinympäristöt
	Luonnonmuistomerkit		Arvokkaat geologiset kohteet
	Arvokkaat kasvikohteet		
	Arvokkaat metsäkohteet		

0 500 1000 m

kartta 9: Luontoarvot, tärkeä eläimistö

kartta 10: Metsäverkosto ja viherverkoston runkoyhteydet

2.4 Virkistysverkostot

2.4.A Viher- ja virkistysverkoston tavoitteet

Viher- ja virkistysverkoston maankäytön tavoitteita ohjaavat Östersundomin maakuntakaava ja liittymisen Helsingin kaupungin tavoitteelliseen viher- ja virkistysverkostoon. Nämä seudulliset yhteystarpeet ja liittyminen ympäröivien kuntien viherverkostoon tulee suunnittelussa ottaa huomioon. Kappaleessa kolme esitetyissä viherverkoston kehittämiskonsepteissa ei kuitenkaan pitäydytä maakuntakaavassa esitetyissä viheralueiden rajauksissa tarkastelualueen sisällä. Maakuntakaavassa tunnistettuja seudullisia tavoitteita, jotka ovat myös tämän työn lähtökohtia ovat muun muassa viher- ja virkistysverkoston liittyminen seudulliseen viherkehään, Helsingin vihersormiin ja kehitettävään rantareittiin.

Lisäksi viher- ja virkistysverkoston tavoitteita ohjaavat kaupungin strategiat ja linjaukset. Näistä erityisesti Vistran osat I ja II, Merellinen strategia, Ympäristöohjelma ja Luonnonhoidon linjaus. Tavoitteista ja linjauksista käsitellään erityisesti toiminnallisia ja virkistysellisiä arvoja.

Helsingin viheralueiden kehittämisen päätavoitteita on listattu seuraavasti:

Ympäristöohjelma 2019-2021

Kaupunkiympäristön ympäristöohjelmassa on esitetty kaupunkistrategiaa toteuttavia toimenpiteitä. Niistä tässä selvityksessä potentiaalisesti huomioon otettavia:

- Kehitetään metsäverkostoa ja muita ekologisia verkostoja (mm. niittyverkosto ja kaupunkipurot osana siniverkostoa) yleiskaavan ja metsäverkostoselvityksen pohjalta.
- Laaditaan rakennettujen viheralueiden monimuotoisuuden lisäämisen ohje suunnitteluun, rakentamiseen ja ylläpitoon (Göteborgin malli). Etsitään rakennetun vihreän kehittämiseksi suunnitteluratkaisuja, jotka tähtäävät monimuotoisuuden lisäämisen lisäksi hulevesien hallinnan parantamiseen ja lämpösaarekeilmiön ehkäisyyn.
- Edistetään purojen ja lampien kunnostamista.
- Kartanoympäristöjen säilyminen taataan, jotta niiden sisältämät luonnon monimuotoisuusarvot tulee turvattua. Otetaan Julkiset kartanopuistot ja huvilapuutarhat Helsingissä -ohjelma käyttöön kunnostus ja ylläpito-ohjelmana ja perustetaan sen mukaisesti työryhmä.

- Tutkitaan mitkä edellytykset kiertotalouden laajalle toteutumiselle tarvitaan tulevaisuuden kaupunkirakenteessa.

VISTRA OSA I: lähtökohdat ja visiot - Vihreä ja merellinen Helsinki 2050 (2013)

Vistran osa I avaa kaupungin viher- ja virkistysalueiden kehittämisen taustatietoja, lähtökohtia ja tavoitteita. Esitettyjen tavoitteiden pohjalta esitetään Vistra-visio.

VISTRA-VISION pääkohdat:

- Helsinki 2050 on viherverkostokaupunki vaila vertaa.
 - Toimivat palvelevat viheralueet.
 - Viihtyisä ja kaunis ympäristö.
- Helsingissä on monimuotoinen maisema, joka on merellinen ja vihreä, kerroksellinen ja kestävä.

VISTRA OSALL: Helsingin viher- ja virkistysverkoston kehittämissuunnitelma (2016)

Viher- ja virkistysalueiden strategisen kehityskuvan toinen osa esittää verkoston tavoitetilan ja linjaukset sen laadun kehittämiseksi. Lähtökohtien perusteella on tunnistettu, että viherverkostot jakautuvat mitta-kaavaltaan kolmeen erilaiseen osaan:

Viherverkostorunko

- Koostuu kolmesta pääosasta:
 - Vihersormet ulottuvat säteittäisesti merenrannoilta ja kaupungin ytimeistä aina seudulle asti ja jäsentävät kaupunkirakennetta.
 - Sinikämmen on merellinen Helsinki rantoineen, saarineen ja vesialueineen.
 - Viherlinjat poikittaisina yhteyksinä täydentävät koko kaupungin kattavan viheralueverkoston.
- Laajat, kaikkia helsinkiläisiä ja matkailijoita palvelevat viheralueet
- Paljon pinta-alaa vaativat toiminnot, kuten liikuntapuistot, ratsastus, golf, siirtolapuutarhat
- Luonnonsuojelualueet ja ekologinen pääverkosto
- Laajat kulttuuriympäristöt, kuten viljelymaiset

Alueellinen viherverkosto

- Lähiviheralueet nivoutuvat osaksi asuinalueita
- Pääpaino monipuolisessa virkistystoimintatarjonnassa ja asukkaiden arkiympäristön

laadussa

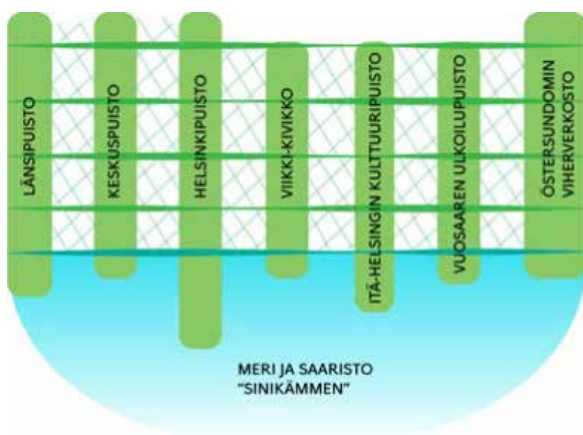
- Paikallista identiteettiä muodostavat arvoympäristöt

Muu kaupunkivihreä

- Korttelirakenteeseen liittyvä kaupunkivihreä, kuten katupuut, piha-alueiden kasvulliset osat, aukioiden kasvillisuus, pienet kalliopaljastumat ja hulevesireitit
- Tarkoitus lisätä rakennetun ympäristön viihtyisyyttä, luoda mittakaavaa, vehreyttä ja paikan luonnetta

Näille viherverkoston osille on määritetty tarkempia tavoitteita:

- Viher- ja virkistysverkoston runko hahmottuu selkeästi kaupunkimaisemassa.
- Vetovoimakohteet ja reitit ovat helposti löydettävissä opastein ja infotauluin.
- Vihersormia pitkin kulkee selkeä opastettu pääreitti, johon muut viherverkoston reitit liittyvät.
- Alueiden liittyminen toisiinsa vahvistuu uusien yhteyksien, siltojen ja alikulkujen avulla.
- Meren rantoja pitkin kulkevat selkeät rantareitit, joihin viherlinjat ja muut viherverkoston reitit sekä vesillä liikkumisen palvelut liittyvät.
- Vihersormet ja meren rannat ovat helposti saavutettavia niin kävellen, pyörällä kuin julkisella liikenteellä.
- Virkistystä ja toimintaa on tarjolla tasaisin välimatkoin.
- Kattava säännöllisen vesiliikenteen reitistö, rantareitti ja näkymät liittyvät sinikämmenen muuhun viher- ja virkistysverkostoon.

kuva: Kaavio Helsingin viherverkostosta.

Vihersormien riittävä laajuus ja jatkuvuus turvataan siten, että niiden tehtävät:

1. laajempina virkistysalueina ja arvotihentyminä (mm. hiljaiset alueet, kulttuurimaisemat, metsä- ja saaristoluento sekä toiminnalliset alueet)
2. ekologisen verkoston ydinalueina ja yhteyksinä (luonnon monimuotoisuuden ylläpito, metsäverkosto) sekä
3. kaupunkiympäristön kestävyys ylläpitäjänä (mm. hulevedet, ilmanlaatu)

säilyvät ja kehittyvät.

Lähtökohtia suunnitteluun:

- Maisema-, luonto- ja kulttuuriarvot ovat kehittämisen lähtökohtana.
- Alueellisia ominaispiirteitä vahvistetaan maisemahoidollisin ja maisemarakentamisen keinoin, erityisesti uusien rakentamisalueiden yhteydessä.
- Virtavesistöjä vaalitaan ja ne otetaan esiin suunnittelun keinoin.
- Merellisiä palveluita kehitetään yhteistyössä yksityisten toimijoiden kanssa.
- Reitistö palvelee virkistymistä ja se soviteaan maisemaan.
- Näkymiä kehitetään erityisesti merenranta-alueilla ja merijulkisivuun kiinnitetään huomiota.
- Viher- ja virkistysverkoston rungon alueelle sijoittuvat kaupungin omistamat arvokiinteistöt ja ympäristöt säilytetään. Niiden kehittämisestä laaditaan hallintokuntien välisenä yhteistyönä yhteinen linjaus, joka perustuu kaupunkiomaisuuden arvon tunnustamiseen osana yhteistä kulttuuriperintöä.

2.4.B Viher- ja virkistysverkostot

Östersundom on tällä hetkellä harvaan rakennettu alue, jossa on runsaasti rakentamatonta metsää ja peltoa. Alueen viher- ja virkistysverkostot liittyvät Helsingin itäisiin vihersormiin, mutta rakennettuja virkistyspaikkoja on vähäisesti. Nykytilaa on kuvailtu tässä kappaleessa seudullisella tasolla sekä paikallisemmin virkistyspalveluiden osalta.

Seudullinen viherrakenne

Östersundom sijoittuu Helsingin seudun viherkehälle, joka ulottuu Östersundomin lintukosteikoilta ja Mustavuoren alueelta Sipoonkorven, Vantaan suurten metsäalueiden ja Nuuksion kautta Porkkalanniemelle. Sipoonkorpi on viherkehän itäisen osan merkittävin alue, josta yhteydet jatkuvat pidemmälle pohjoiseen ja kapeampina yhteyksinä myös länteen. Idän puolella jatkuvat laajemmat metsäalueet. Viherkehän voidaan

ajatella ulottuvan myös saaristoon. Viherkehällä on merkittävä rooli pääkaupunkiseudun virkistyspalveluiden tarjoajana, mutta siihen kuuluvat laajat yhtenäiset metsäalueet muodostavat myös maakunnallisen ekologisen verkoston ydinalueet. Östersundomin alueen rooli seudullisessa viherrakenteessa on turvata Östersundomin lintukosteikkojen ja Mustavuoren luontoarvojen säilyminen ja yhteydet Sipoonkorpeen.

Östersundomin viheralueet jatkavat Helsingin vihersormista Vuosaaren ulkoilupuistoa ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoa, jotka yhtyvät Mustavuoren alueella. Vihersormet yhtyvät Mustavuoren alueella jatkuen siitä Länsisalmen kautta Sipoonkorpeen. Helsingin rantareitin jatkuminen tulee suunnitella tarkemmin alueen kehittyessä. Vaikka ranta-alueet ovat paikoin yksityisessä omistuksessa on rantareitin kehittämiselle hyvät lähtökohdat, sillä rannat ovat yhä hyvin väljästi rakennettuja.

Viher- ja virkistysalueet

Sipoonkorven kansallispuisto on alueen merkittävin virkistysalue, joka palvelee koko pääkaupunkiseutua. Valtaosa Helsingin puoleisista metsäalueista Porvoonväylän pohjoispuolella eivät kuulu kansallispuistoon, mutta käytännössä ne tällä hetkellä toimivat sen jatkeena. Maastossa voi havaita, että ainakin maastopyöräilijät käyttävät polkuverkostoa aktiivisesti, vaikka kaikki retkeilyä palvelevat rakenteet ja opasteet ovat kansallispuiston alueella.

Porvoonväylä katkaisee viher- ja virkistysyhteydet pohjoisesta etelään, mutta maisemallisesti metsäselänteet jatkuvat paikoin Uudelle Porvoontielle saakka. Nämä metsäalueet sekä eteläisemmät Salmenkallion ja Talosaaren metsät palvelevat lähinnä Östersundomin ja lähialueiden asukkaiden virkistyskäyttöä. Salmenkalliossa kulkee metsän läpi ulkoilureitti ja Talosaareissa on ulkoilureittien lisäksi pieni uimapaikka.

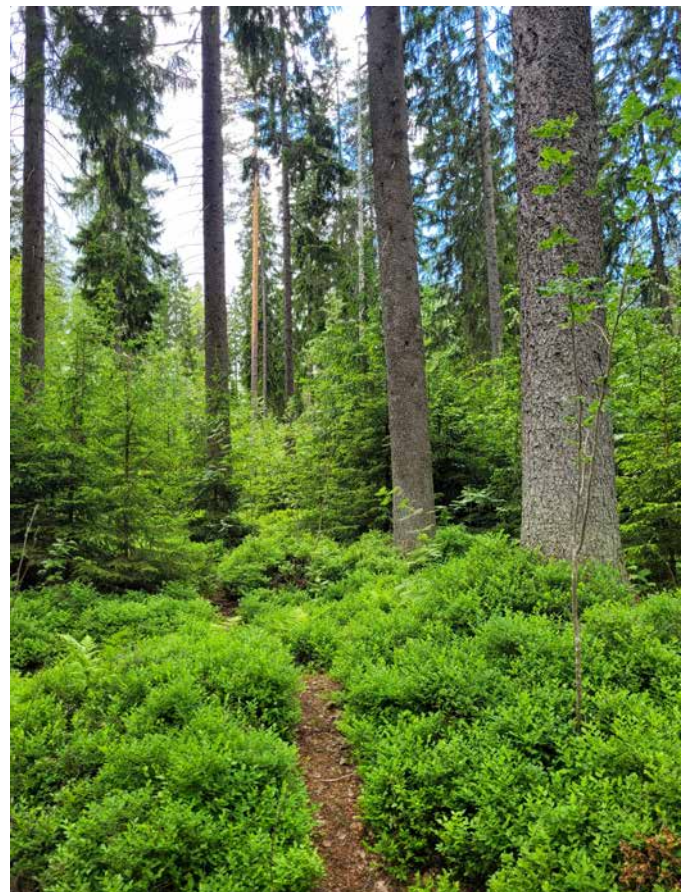
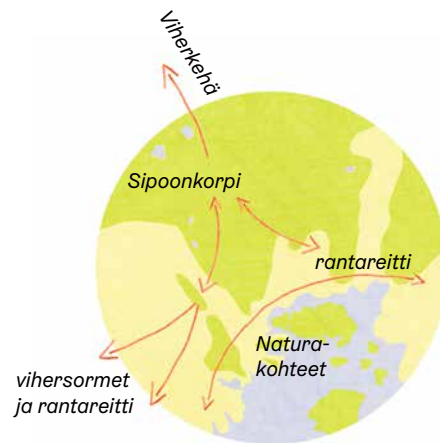
Kaupungin ylläpitämiä leikkipaikkoja on Östersundomin kylässä sekä Landbossa. Sakarinmäen koulun piha-alueella on urheilu- ja leikkitoimintoja minkä lisäksi Karhusaareissa on yksityinen urheilukenttä ja uimaranta. Nykyisten rakennettujen viher- ja virkistysalueiden määrä ja laajuus ovat niin pieniä, etteivät ne merkittävästi tule sitomaan koko alueen viher- ja verkoston rakennetta Östersundomin mahdollisesti kasvaessa ja virkistyspalveluiden lisääntyessä.

2.4.C Johtopäätelmät

Merkittävimmät viher- ja virkistysverkostot:

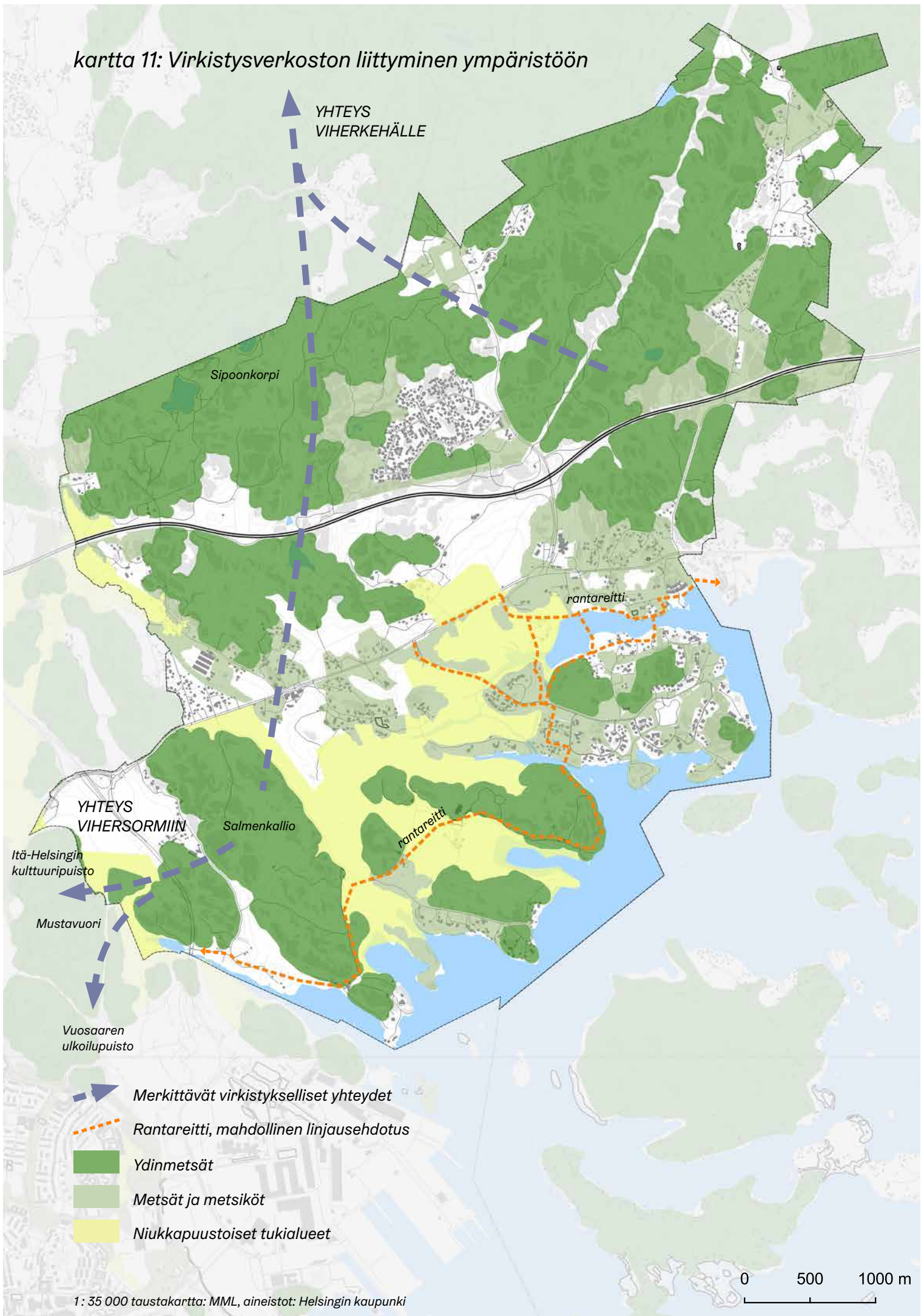
- Viherkehä, liittyminen Helsingin seudun viherkehälle
- Sipoonkorven kansallispuisto, pääkaupunkiseudun kannalta merkittävät virkistysalue
- Vihersormet, liittyminen Vuosaaren ulkoilupuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon
- Yhteys Helsingin rantareitille

viheryhteydet

kuva: Viherverkosto liittyy Östersundomin pohjoisosissa Sipoonkorpeen.

kartta 11: Virkistysverkoston liittyminen ympäristöön

kuva: Östersundomissa on runsaasti metsäisiä virkistysalueita ja luontopolkuja.

2.5 Yhteenvedo johtopäätelmistä

Johtopäätelmät koottuna taulukkoon.

1. Merkittävimmät maisemakuva määrittävät piirteet:

Sisämaan maisema

- Maastonmuotojen pienipiirteisyys ja suuri vaihtelu
- Karut kallioselänteet
- Rehevät metsälaaksot ja suot
- Pienet vesistöt halkovat maisemaa

Rannikkomaisema

- Metsäiset selänteet
- Avoimet viljelylaaksot
- Pitkät murroslinjat merelle

Saaristomaisema

- Suojaava sisäsaaristo

2. Merkittävimmät kulttuuriympäristöä määrittävät piirteet:

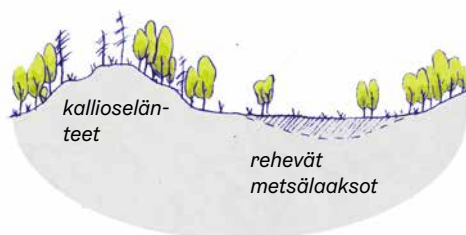
Kulttuurimaisemaan sijoittuminen

- Rakentaminen perinteisesti rannikolla ja laaksojen reunavyöhykkeellä
- Vanhat tielinjat sulautuvat maisemarakenteseen, seuraten laaksojen reunamia ja maastomuotoja

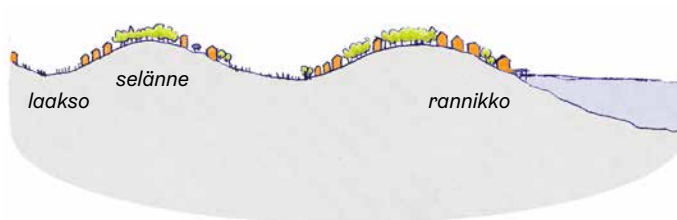
Erityiskohteita

- Östersundomin kartanoympäristö: kartano, kappeli ja Björkuddenin huvila
- Rannikolla muinaismuistolain suojelemia hylkyä
- Hautaröykkiöt Uuden Porvoontien varrella sekä Kasabergetillä

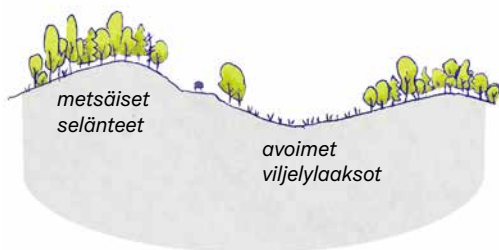
sisämaan maisema

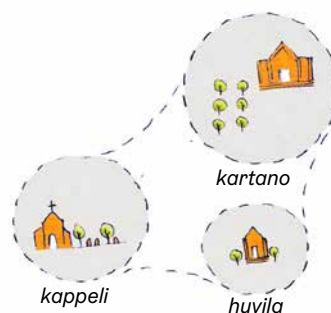
kulttuurimaisemaan sijoittuminen

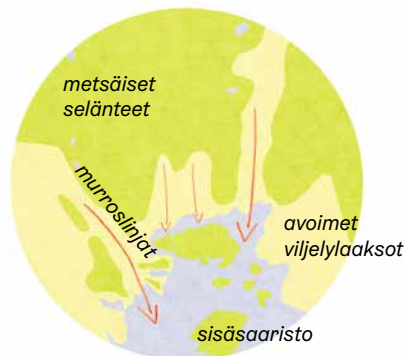
rannikkomaisema

erityiskohteet

saaristomaisema

3. Merkittävimmät luontoarvot ja ekologiset yhteydet:

Ekologiset yhteydet:

- Sipoonkorven ekologinen ydinalue yhdistyy laajempaan seudulliseen viherkehään sekä alueellisesti rannikon metsiin ja Natura 2000-kohteisiin
- Natura 2000-kohteet merkittävä luonnon ydinalue
- Ydinalueiden väliset viheryhteydet: Lännessä Gumbölen ja Länsimetsän kautta Salmenkallioon ja Mustavuorelle. Idempänä Östersundomin purolaakson kautta muodostuva yhteys merenlahdelle

Kasvillisuus:

- Pohjoisen lauhkean sekametsävyöhykkeen vaihtuminen etelän kulttuurikasvillisuuteen, jossa viljelty purolaaksot johtavat reheville rantaruovikoille

Eläimistö:

- Runsas ja monipuolinen linnusto erityisesti etelässä
- Tärkeitä lepakkoalueet
- Tärkeitä matelija- ja sammakkoeläinkohteet
- Krapuajan taimenpuro

4. Merkittävimmät viher- ja virkistysverkot:

- Viherkehä, liittyminen Helsingin seudun viherkehälle
- Sipoonkorven kansallispuisto, pääkaupunkiseudun kannalta merkittävä virkistysalue
- Vihersormet, liittyminen Vuosaaren ulkoilu- ja kulttuuripuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon
- Yhteys Helsingin rantareitille

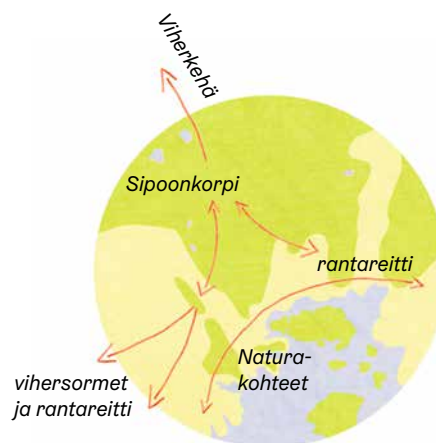
kasvillisuus

eläimistö

viheryhteydet ja ekologiset yhteydet

3. Viherverkoston kehittämissuunnitelma

Tässä kappaleessa esitetään lähtökohdat ja analyysiosioon perustuva viherverkoston kehittämissuunnitelma. Kehittämissuunnitelma koostuu kolmesta erilaisesta viherverkostokonseptista, jotka esittävät mahdollisia viherverkostoja hieman erilaisissa maankäytön tilanteissa. Viherverkostokonseptien lähtökohdaksi ei ole otettu aikaisempia yleiskaavaehtotuksia, vaan suunnitelmassa esitetään aikaisemmista suunnitteluratkaisuista riippumaton ratkaisu, joka on tehty tässä työssä esitellyistä lähtökohdista. Työssä on kuitenkin otettu lähtökohdiksi liittyminen Uusimaakaava 2050 sekä Helsingin yleiskaavaan. Maakuntakaavasta on erityisesti otettu huomioon liittyminen pääkaupunkiseudun viherkehälle. Yleiskaavasta erityisesti vihersormien ja rantareitin jatkuvuus on huomioitu suunnittelussa.

Työssä ei ole otettu huomioon esimerkiksi teknillistä-loudellisia tai liikenteellisiä tekijöitä. Koska tarkastelu keskittyy analyysiosiossa käsiteltyihin lähtökohtiin, on jokaisesta suunnitelmaan vaikuttaneesta vaiheesta pyritty tekemään sekä karttaesitys että tiivis kuvaileva selostus, joihin voidaan lähtötietojen tarkentuessa palata ja arvioida niissä tehtyjä tulkintoja kriittisesti. Kolme esitettyä konseptia pyrkivät myös kuvaamaan viherverkoston mahdollisuuksia, joita esimerkiksi erilaiset joukkoliikenneratkaisut ja asukasmäärätavoitteet voivat mahdollistaa.

kuva: Porvarinlahdelta johtaa ulkoilureitti Vuosaarenhuipulle ja Mustavuorelle.

3.1 Maankäytön lähtökohdat ja tavoitteet

Viherverkoston kehittämisen lähtökohdaksi otetaan edellisissä kappaleissa nostetut maankäytön suunnitteluun vaikuttavat kaupungin strategiat, linjaukset ja ohjeet. Jo lueteltujen kohtien lisäksi nostetaan vielä tässä kappaleessa esiin muutamia kohtia Helsingin kaupunkistrategiasta ja Hiilineutraali Helsinki-toimintaohjelmasta ja kuvataan tiiviisti niiden vaikutus suunnitelmaan.

Kaupunkistrategia 2021–2025

Kasvun paikka

Kaupunkistrategian tavoitteet ohjaavat alueelle esitettävien viherverkostokonseptien lähtökohtia. Tässä on nostettu muutama päätavoite, jotka ovat erityisesti ohjanneet suunnittelua. Alla listattuna otsikkotasolla huomioituja pääteemoja:

- Kunnianhimoista ilmastovastuuta ja luonnon-suojelua
 - Ilmastovastuu huomioidaan erityises-ti kaupunkirakentamisessa, liikkumi- sessa ja energiaratkaisuissa
 - Helsinki suojelee ja vaalii aktiivisesti monimuotoista luontoaan
 - Kaupungin kasvu vaatii tiivistymisen ja lähiluonnon arvojen yhteen sovit- tamista
 - Helsingin arvokkaimmille luonto- alueille ei osoiteta rakentamista
- Helsingin kaupunginosien omaleimaisuutta ja turvallisuutta vaalitaan
- Toimiva ja kaunis kaupunki
 - Helsinkiä kehitetään raideliikenteen verkostokaupunkina, ja tuloksena on kasvun ja tiivistymisen mahdollistava kiinnostava ja elinvoimainen eri tyy- pisten kaupunginosien verkosto
 - Kunnianhimoisen kaupunkiraken- tamisen, uusien asuinalueiden ja täydennysrakentamisen tulee olla tasapainossa lähiluonnon kanssa

Näistä tavoitteista monimuotoisen luonnon vaalimisen ja suojelemisen lisäksi, kaupungin kasvun ja lähiluonnon arvojen yhteen sovittaminen on erityisen suuressa roolissa Östersundomissa. Viherverkostonkonseptien lähtökohtana on myös strategian tavoite kehittää Helsinkiä raideliikenteen verkostokaupunkina, jonka kaupunginosia kehitetään omaleimaisina ja turvallisina. Näiden tavoitteiden tulkitaan tarkoittavan Östersundomissa tiivistä, toimivaan joukkoliikeneratkaisuun perustuvaa kaupunkirakennetta, joka säästää ja huomioi mahdollisimman hyvin ympäröivät arvokkaat luontoalueet. Viher- ja virkistysverkoston tulee säästää myös rakentuvien alueiden sisällä kaikille saavutettavaa lähiluontoa.

Näistä tavoitteista ilmastovastuun huomioimista käsitellään tarkemmin HNH-ohjelman toimenpiteiden kautta. Monimuotoisen luonnon vaalimisesta ja lähiluonnon tavoitettavuutta on käsitelty tarkemmin luvussa 1.6 Viher- ja virkistysverkoston tavoitteet.

Hiilineutraali Helsinki -toimenpideohjelma (2019)

Helsingin kaupunkistrategiassa 2021-2025 tavoitteena on hiilineutraali Helsinki vuoteen 2030 mennessä. Hiilineutraaliksi päästään vähentämällä kasvihuonepäästöjä vähintään 80 % vuoden 1990 tasosta. Jäljelle jäävät 20 % kompensoidaan siten, että Helsinki huolehtii päästövähennysten toteutumisesta kaupungin ulkopuolella tai esimerkiksi hiilinieluja lisäämällä. Ohjelmassa otetaan huomioon kaupunkialueella tuotetut päästöt, jotka ovat alle 50 % helsinkiläisten tuottamista kokonaispäästöistä. (s.17, 21)

Tavoitteena oleva 80 % vähennys voidaan saavuttaa lukuisilla toimenpiteillä, joiden yksittäiset vaikutukset ovat verrattain pieniä. Esimerkiksi tiivistyvän maankäytön arvioidaan vähentävän 1 % päästöjä, jalankulun ja pyöräilyn 2 % ja vain muutamalla toimenpiteellä on yli 5 % vähentävä vaikutus. (s.13) Tavoitteen saavuttaminen vaatii, että toimenpiteistä myös suhteellisen pienen vaikutuksen keinot otetaan käyttöön.

Helsingissä kaupunkiluontoon on sitoutunut 1,5 vuoden päästöjen verran hiiltä. Helsingin yleiskaava (joka ei kata Östersundomin aluetta) potentiaalisesti pienentää kaupunkiluonnon pinta-alaa. Nykyisin viheralueita on noin 40 % ja yleiskaavan toteutuessaan kokonaisuudessa viheralueita olisi arviolta hieman yli 30 %, josta asemakaavoitustasolla on tarkoitus säilyttää arvokkaimmat ja merkittävimmät luontoalueet. (s.103) Hiilivaraston ja -nielujen kasvattaminen nykyisestä voi mahdollisesti tarjota vaihtoehdon kaupungin päästöjen kompensointiin. (s.13) Östersundomin alueella sijaitsevat yhtenäiset metsäalueet muodostavat merkittävän osuuden Helsingin hiilivarastoista ja -nieluista, joten maankäyttöliisten ratkaisujen yhteydessä tulee arvioida toimenpiteiden vaikutusta koko kaupungin hiiliasapainon kannalta.

Osayleiskaavatasoisen maankäytön suunnittelussa tämän työn kannalta erityisesti huomioon otettavia toimenpiteitä:

- Liikenne:
 - Edistetään pyöräilyä ja kävelyä sekä joukkoliikenteen käyttöä.
 - Kaavoituksella ohjataan pyöräily- ja jalankulkupainotteisten kortteleiden ja alueiden syntyyn. (14.)
 - Kaupungin yhdyskuntarakennetta täydentämällä edistetään joukkoliikenteen ja muiden kestävien kulkumuotojen käyttöä. (16.)
- Energiatohukas maankäyttö ja kaupunkirakenne:

Merkittävissä kaavahankkeissa tunnistetaan hankkeen alussa kyseisen alueen kannalta merkittävimmät tavat vaikuttaa koko elinkaar aikaisiin kasvihuonekaasupäästöihin.

Näitä voivat olla esimerkiksi:

- Liikenneneratkaisu
- PIMA-maiden (pilaantuneet maa-ainekset) käsittely
- Pohjarakentamisen tapa
- Massatasapaino
- Energiaratkaisut paikallisesti tarkasteltuna yhteistyössä energiaratkaisun tarjoajan kanssa
- Kasvillisuuden säilyttäminen tai lisääminen
- Palveluverkon ratkaisut
- Rakentamistapa
- Suurimittakaavainen materiaalien kierrättäminen
- Puurakentaminen ja käyttäminen yleensä rakennusmateriaalina
- Energia:
 - Ohjataan kaupunginosien suunnittelua yhä vahvemmin hiilineutraalisuuden mukaisesti.
 - Minimoidaan rakentamisen elinkaaripäästöt ja edistetään puurakentamista.
 - Tehdään tilavarauksia päästöttömälle lämpö- ja tuulienergialle.
- Hiilinielut:
 - Kaupunkimetsien ja -luonnon sekä yleisten viheralueiden suunnittelussa huomioidaan toimenpiteiden vaikutukset hiilivarastoihin. Kaavoituksen ja viheraluesuunnittelun yhteyteen laaditaan käytäntöjä kompensoida rakentamisen myötä menetettyjä hiilivarastoja. (130.)
 - Metsäverkostoa (sis. suojelualueet ja viherverkoston metsät) toteutetaan metsittämällä avoimia kohtia ja lisäämällä myös kaupunkirakenteeseen

aurinkoenergiapotentiaalia varjostamatonta puustoa. (131.)

- Kaupungin omistamat metsäiset ja puustoiset alueet (ml. kaupungin omistamat alueet myös kaupungin rajojen ulkopuolella) pidetään kasvullisina, peitteisinä ja puustollisesti monilajisina kestävän metsänhoidon toimin. (132.)
- Uusien tonttien kaavoituksessa ja toteutuksessa hyödynnetään Helsingin viherkerroinmenetelmää riittävän tonttikohtaisen viherrakenteen varmistamiseksi. (134.) Lisäksi kaava-alueilla pyritään hyödyntämään alueellista viherkerrointa.

Hiilineutraali Helsinki-toimenpide ohjelman toimenpiteet ovat linjassa kaupunkistrategian tavoitteiden kanssa ja ne konkretisoivat osaa tavoitteista. Tässä työssä liikenteellisten toimenpiteiden edistämistä mahdollistetaan esittämällä tiiviiseen kaupunkirakenteeseen perustuvaa viheralueverkostoa.

Energiatehokkaaseen maankäyttöön ja kaupunkirakenteeseen liittyviä toimenpiteitä mahdollistetaan osittain samoin keinoin kuin liikenteellisiä toimenpiteitä. Lisäksi tärkeä toimenpide mahdollistava lähtökohta on luonnontilaisemmiksi jätettävien viheralueiden sijoittaminen heikommin kantaville alueille, kuten savikoille ja laakson pohjiin. Näin asuminen ja muut raskaampaa pohjarakentamista vaativat toiminnot voidaan keskittää alueille, joilla perustukset voidaan tehdä mahdollisimman kevyesti. Tiiviillä kaupunkirakenteella maksimoidaan myös säilytettävän kasvillisuuden määrä.

Energiatoimenpiteiden mahdollistaminen, tilavaruksina lämpö- ja tuulienergialle vaatii tarkempaa erityissuunnittelua, mitä ei tämän työn yhteydessä ole pystytty tekemään. Asia tulee ottaa huomioon jatkosuunnittelussa.

Hiilinieluihin liittyvien toimenpiteiden huomioiminen perustuu myös tiiviiseen kaupunkirakenteeseen, joka mahdollistaa mahdollisimman laajojen viheralueiden säilyttämisen. Tarkemmassa suunnittelussa tulisi lisäksi arvioida suunnitellun maankäytön vaikutukset hiilivarastoihin. Lisäksi tässä työssä metsäisen verkoston runkoyhteydet on nostettu erityisesti huomioitavaksi lähtökohdaksi viherverkoston suunnittelussa. Tarkastelualueella tulisi jatkosuunnittelussa pyrkiä käyttämään alueellista viherkerrointa suunnittelun tukena. Helsingissä tämän työkalun soveltaminen maankäytön suunnittelussa on vielä kehitysvaiheessa.

Lähtökohtien ja tavoitteiden huomioiminen viherverkostokonsepteissa

Analyysiosion neljä yläteemaa maisema, kulttuuriympäristöt, luonto- ja ekologia sekä viher- ja virkistysverkostot muodostavat peruslähtökohdat alueen viherverkoston muodostamiselle. Lisäksi tässä kappaleessa nostetaan viidenneksi tekijäksi kestävä kaupunkirakenne, jolla viitataan kaupunkistrategian tavoitteisiin. Kaupunkistrategian maailman toimivimpaan kaupunkiin tähtääviä maankäytön suunnitteluun liittyviä tavoitteita on listattu ylempänä tässä kappaleessa. Yksi kaupunkistrategian tavoitteista on hiilineutraali Helsinki vuoteen 2030 mennessä, mistä syystä HNH-raportista on lisäksi nostettu konkreettisia maankäytön suunnitteluun vaikuttavia toimenpiteitä.

Seuraavassa listauksessa on kuvailtu tiiviisti, kuinka aikaisemmin nostetut arvot ja kaupungin strategiset tavoitteet toimivat viherverkoston kehittämiskonseptien lähtökohtana.

1. Maisema-arvot

- Maisemarakenteen arvokkaat piirteet huomioidaan toimintojen sijoittelussa. Merkittävimmät avoimina viljellyt laaksoalueet osoitetaan käyttöön, jossa niiden avoin luonne säilyy, kuten viheralueiksi tai maisemapelloiksi.
- Arvokkaimmat luontokohteet säilytetään joko suojelualueina tai osana viherverkostoa. Viheralueita suunniteltaessa huomioidaan tarkemmin maisema-arvojen säilyttäminen paikallisella tasolla.
- Pienvedet huomioidaan suunnittelussa ja niitä hyödynnetään alueen luontaisessa hulevesien käsittelyssä.
- Saaristoaluetta kehitetään merellisen strategian mukaisesti.

2. Kulttuuriympäristöt

- Viherverkoston jäsentelyssä huomioidaan, että kulttuurihistoriallisesti arvokkaat ympäristöt tulevat jatkosakin liittymään laajempaan kulttuurimaisemaan.
- Rakentamisen ja katuverkoston sijoittelulla korostetaan perinteistä maisemarakennetta. Rakentamisen sijoittaminen rannikoille korostaa yhteyttä merelle. Laaksojen reuna-vyöhykkeillä rakentaminen jättää tilaa avoimille viljelylaaksoille ja pitkille näkymälinjoille.

3. Luontoarvot

- Viherverkosto tulee liittymään laajempaan seudulliseen viherkehään sekä alueellisesti rannikon metsiin ja Natura 2000-kohteisiin. Lännessä yhteys rannikolta kulkee Salmenkalliolta pohjoiseen kohti Sipoonkorpea ja alueen keskellä Östersundomin purolaakson myötäisesti.
- Luonnonsuojelualueiden riittävä suojaetäisyys muista toiminnoista huomioidaan.
- Merkittävimpien suojelustatuksen ulkopuolella olevien luontokohdeksettymien säilyminen turvataan ottamalla ne osaksi viherverkostoa.

4. Monipuoliset viheralueet

- Viherverkoston hyvä kytkeytyminen pääkaupunkiseudun kannalta merkittävään Sipoonkorven kansallispuistoon ja edelleen Helsingin seudun viherkehälle huomioidaan.
- Helsingin rantareittiä jatketaan yhteinäisesti läpi alueen.
- Alueellisesti Östersundomin viherverkosto liitetään selkeästi osaksi Helsingin vihersormia ja viherlinjoja. Yhteyksiä Vuosaaren ulkoilupuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon parannetaan.
- Paikallisesti varmistetaan lähipuistojen ja kaupunginosapuistojen riittävä asukasmäärään suhteutettu pinta-ala, hyvä saavutettavuus ja kytkeytyminen muuhun viherverkostoon.

5. Kestävä kaupunkirakenne

- Viherverkoston toiminnot keskittyvät tiiviin, joukkoliikenteeseen perustuvan kaupunkirakenteen ympärille.
- Tiiviillä kaupunkirakenteella maksimoidaan säilytettävän kasvillisuuden määrä ja turvataan Helsingin merkittävimmän hiilivaraston säilyminen.
- Laajat viheralueet sijoitetaan heikotat perustusolosuhteet omaaville alueille, jotta mahdollistetaan rakentamiselle mahdollisimman vähäinen paalutustarve.
- Tulva-alueille ei osoiteta toimintoja, vaan ne säästetään ensisijaisesti rakentamattomina viheralueina.

3.2. Arvot ja suunnittelua määrittävät tekijät lähtökohtina

Jotta strategisten ja periaatteellisten lähtökohtien tavoitteet voidaan alueella saavuttaa, on aluksi tarkasteltu mihin alueen merkittävimmät luontoarvot, kulttuurihistorialliset kohteet sekä verkostolliset yhteydet keskittyvät ja kuinka ne limittyvät.

Arvotihentymät

Alueen kaikkia arvoja ja merkittäviä ominaispiirteitä ei voida rajata kartalle tarkkoina alueina, vaan ne ovat piirteitä, joita tulee tarkemmassa suunnittelussa vaa-lia. Kuitenkin monet luontoarvot, kulttuurihistorialliset kohteet ja verkostolliset yhteydet voidaan esittää kartalla ja siten niiden säilyminen voidaan mahdollistaa osayleiskaavatasoisella suunnittelulla. Oheisella kartalla on esitetty kaikki paikkatietona oleva, suunnittelua määrittävät ja huomioon otettavat arvokohteet alueella.

Suunnittelua määrittäviksi esitetyt arvokohteet ovat laajoja alueita, joiden maankäyttöä määrittää vahvasti kyseisen kohteen suojelusta määräävä laki. Niitä ovat RKY-kohteet, suojellut rakennukset, luonnon-suojelualueet, suojellut luontotyypit ja Natura-alueet. Erityisesti huomioitaviksi yhteyksiksi on nostettu metsäisen verkoston runkoyhteydet ja Helsingin luonnonsuojeluohjelman 2015-2024 ja metsäverkos-toselvityksessä tunnistetut viherverkoston runko-yhteydet. Lisäksi kartalla on esitetty suunnittelussa huomioon otettavat kohteet ja yhteydet. Näistä osa, kuten muinaisjäännökset ja lahokaviosammal ovat myös suojeltuja, mutta ne on nähty niin pistemäisiksi kohteiksi, ettei niiden koeta määrittävän yleiskaavata-soista suunnittelua. Ne tulevat kuitenkin vaikuttamaan tarkempaan maankäytön suunnitteluun, mistä syystä voi olla perusteltua turvata niiden säilyminen erityi-sesti alueilla, joille keskittyy runsaasti päällekkäisiä arvokohteita.

Kartalla huomioon otettaviksi arvokohteiksi ja yhte-yksiksi on määriteltä maakunnallisesti arvokkaat kult-tuuriympäristöt, maakunnallisesti merkittävät kult-tuurihistorialliset kohteet, muinaisjäännökset, Sipoon kulttuuri-inventoinnin arvokkaat alueet ja kohteet, luonnonmuistomerkit, arvokkaat kasvikohteet, arvok-kaat metsäkohteet, historialliset tielinjat, uhanalaiset luontotyypit, kääpäkohteet, lahokaviosammalen eli-nympäristöt, arvokkaat geologiset kohteet, tärkeät lin-tukohteet, tärkeät lepakkoalueet, tärkeät matelija- ja sammakkoeläinkohteet, taimenpurot sekä metsäisen verkoston alueelliset yhteydet.

Arvotihentymien keskittymät

Arvotihentymien korostamiseksi ja niiden sijoittu-misen selkeyttämiseksi on kartalla *Arvotihentymien keskittymät* rajattu alueet, joilla on vähintään kolme päällekkäistä alueellista arvotekijää. Raja-arvoksi on valittu vähintään kolme päällekkäistä arvoa, koska tämä rajausta vaikuttaa sisällyttävän merkittävimmät arvotihentymät, joita tulee erityisesti jatkosuunnit-telussa tarkastella. Keskittymien ulkopuolellekin jää arvokkaita kohteita, joten tarkastelua tulee käsitellä suuntaa antavana.

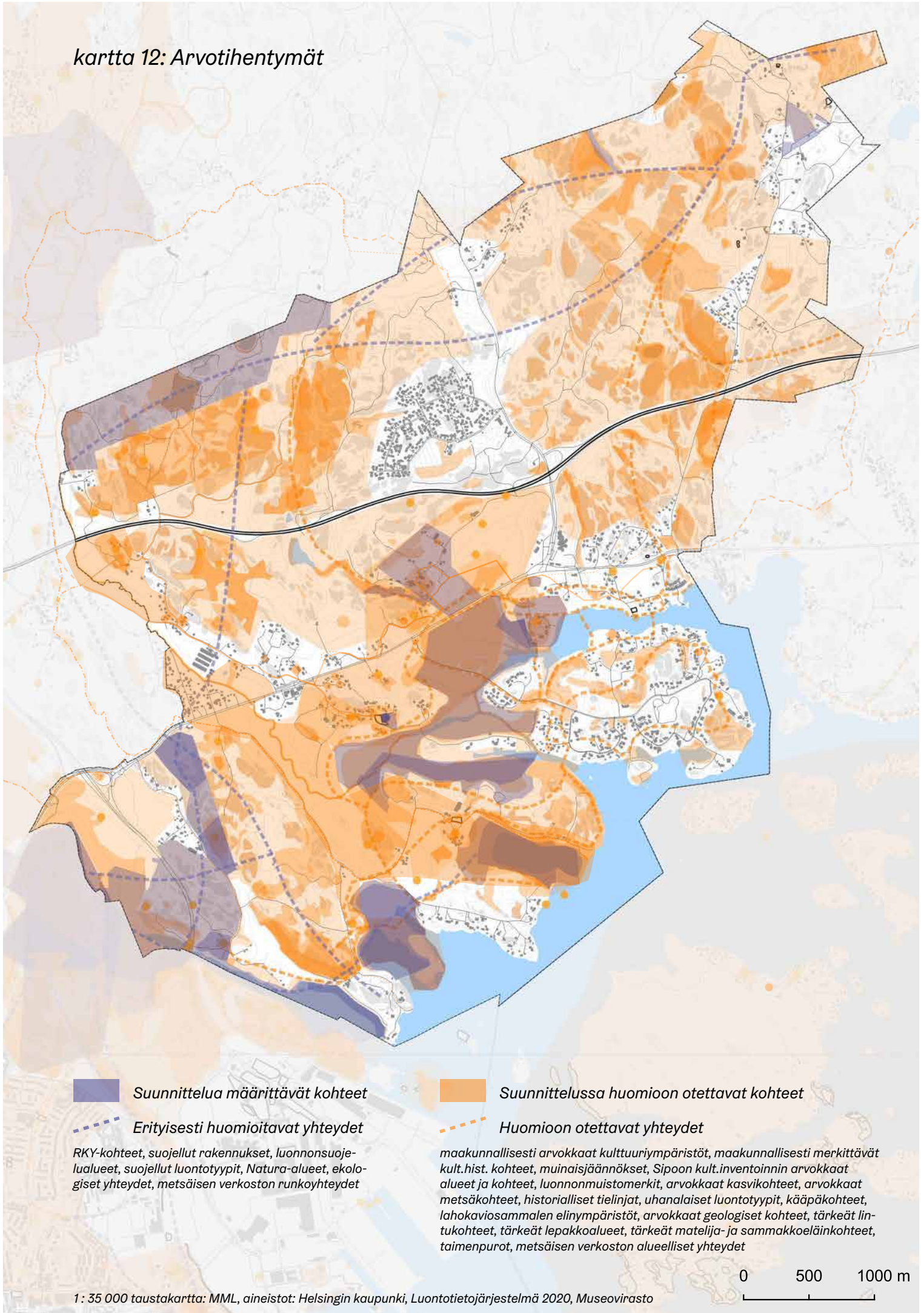
Kartalla on esitetty myös Natura ja luonnonsuoje-lualueet, näiden suojavyöhykkeet, ekologiset yhteydet ja RKY-kohteet, jotta saadaan kokonaiskuva erityisen herkistä ja arvokkaista alueista.

Arvotihentymät, rakennettavuus ja suunnittelua määrittävät arvot

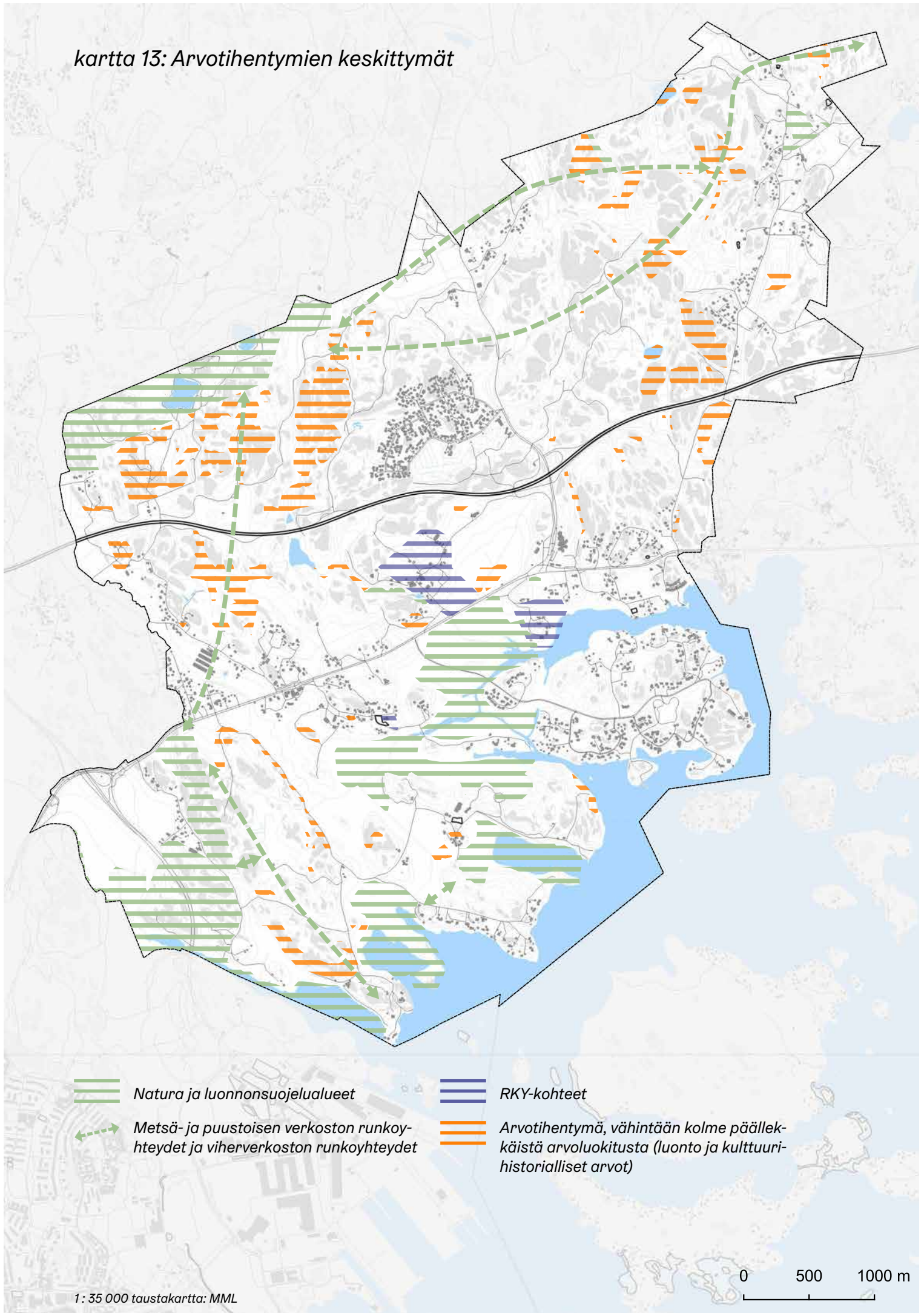
Osayleiskaavatasolla on perusteltua ottaa huomioon myös viherverkoston mahdollistaman rakentamisen ekologisuus, rakentamisen sijoittumisen ja perus-tustarpeen kannalta. Tästä syystä on tarkasteltu arvotihentymien, suunnittelua määrittävien arvojen ja yhteyksien lisäksi alueen yksinkertaistettua raken-nettavuutta. (kartta 14, s.47) Rakennettavuusalueiden tulkinnasta on kirjoitettu kappaleessa 2.1. Rakennet-tavuus ja tulva-alueet. Perusajatus on tällä suunnit-telutasolla sijoittaa laajat viheralueet alueille, joilla rakennettavuus on maaperän ja tai maastonmuotojen tähden haastavaa ja vaatisi joko mittavia perustuksia tai mahdollista louhintaa. Tarkemmalla suunnitteluta-solla voi kuitenkin olla perusteltua poiketa tästä peri-aatteellisesta lähtökohdasta ja maaperätutkimusten tarkentuessa tulee uudelleen tarkastella viheraluei-den ja rakentamisalueiden rajauksia.

Useilla alueilla Östersundomissa rakentamisen kan-nalta huonoille alueille, eli alueille, joissa on paljon maastonmuotoja tai huonosti kantavaa maaperää, sijoittuu myös runsaasti luontoarvoja. Todennäköi-sesti näille alueille on kohdistunut pitkään vain vähän maankäytön tarpeita tai virkistyskäyttöä, jotka olisivat kuluttaneet tai häirinneet luontoalueiden kehittymistä. Alueen suunnittelun kannalta tämä rakennettavuuden ja arvojen ristiin tarkastelu tukevat samansuuntaisia maankäytön ratkaisuja.

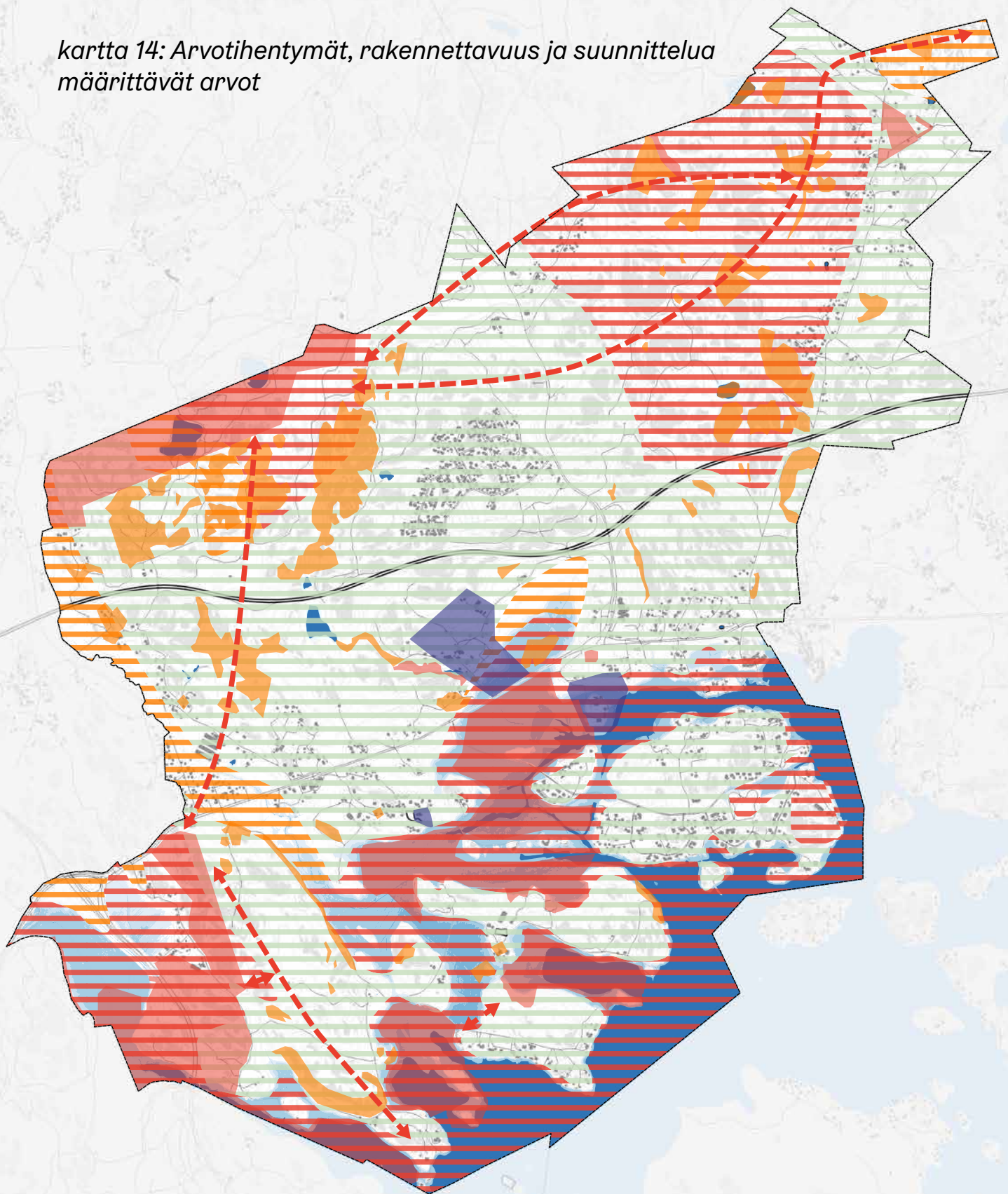
kartta 12: Arvotihentymät

kartta 13: Arvotihentymien keskittymät

kartta 14: Arvotihentymät, rakennettavuus ja suunnittelua määrittävät arvot

Arvotihentymät, rakennettavuus ja suunnittelua määrittävät arvot:

	Hyvä rakennettavuus		Suunnittelua määrittävät arvot: Natura ja luonnonsuojelualueet ja suojavyöhyke
	Kohtalainen rakennettavuus		RKY-kohteet
	Huono rakennettavuus		Arvotihentymät (ks. kartta Arvotihentymät)
	Suunnittelua määrittävät yhteydet		

3.3 Viherverkoston kehittämiskonseptit

Edellä esitettyjen lähtökohtien perusteella työssä on tarkasteltu kolmea eri viherverkostokonseptia. Kaikissa kolmessa konseptissa alueen viherverkosto kehittyy tiivistyvän maankäytön ympärille. Nämä potentiaaliset tiivistyvän maankäytön alueet on konsepteissa esitetty vaalealla pohjalla nykyisen rakennuskannan ja tiestön kanssa. Työssä ei oteta tarkemmin kantaa tiivistyvän maankäytön käyttötarkoituksiin, mutta oletuksena on aikaisemmissa kappaleissa todetun mukaisesti, että alueelle kehittyy asumispainotteinen joukko liikenteeseen tukeutuva tiivis kaupunkirakenne.

Alueen kehitystä tutkittaessa on mielekästä tarkastella myös muita lähtökohtia ja ratkaisuja, kuten esimerkiksi suojeluun painottuvaa ratkaisua, jossa merkittävää täydennysrakentamista ei osoitettaisi alueelle. Tai vaihtoehtoisesti yritysalueen tai muun asumispainotteisesta poikkeavan maankäytön sijoittamista Östersundomiin. Näissä muissa mahdollisissa kehitysskenaarioissa alueelle ei kuitenkaan kohdistu yhtä merkittäviä alueellisia toiminnallisia virkistystarpeita ja yhteystarpeita kuin skenaarioissa, joissa alueen asukasmäärä merkittävästi kasvaa. Asukasmäärän pysyessä nykyisellä tasolla viher- ja virkistysverkoston kehittämiseen ei myöskään kohdistuisi yhtä merkittäviä tarpeita kuin tässä suunnitelmassa esitetyissä konsepteissa. Tästä syystä suunnitelmassa on keskitytty kehitysskenaarioihin, joissa alueen asukasmäärä kasvaa ja samalla viher-, virkistys- ja suojelualueiden käyttöpaineet kasvavat. Kasvava käyttöpaine vaatii nykyistä selkeämpää erottelua käyttöviheralueisiin ja alueisiin, jotka toimivat suojavyöhykkeinä herkimpien suojelualueiden ympärillä.

Esitetyt viherverkostokonseptit ovat *Laajat asuinalueet*, jossa on pyritty esittämään minimimitoitus toimivalle viher- ja virkistysverkostolle, *Laajat viheralueet*, jossa luonto- ja kulttuurikohteille on jätetty runsaiten tilaa ja sisällytetty viheralueisiin lähes kaikki muutosherkät alueet sekä *Yhteensovittava verkosto*, jossa on jätetty osa vähemmän herkistä alueista viherverkoston ulkopuolelle ja näin mahdollistettu hie-
man laajemmat maankäytön muutosalueet.

Viherverkoston sijoittumisessa ja rakenteessa ei ole otettu huomioon maanomistukseen liittyviä tekijöitä. Esimerkiksi RKY-kohteiksi luokitellut Östersundomin kartano ja Björkuddenin huvila ovat yksityisessä omistuksessa, mutta ne on ehdotettu kehitettäväksi osana viherverkostoa, avoimina virkistysalueina, jotta arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyminen turvataan. Tarkemmassa suunnittelussa samoihin tavoitteisiin voidaan kuitenkin päästä myös muin keinoin, oleellista tässä työssä ja suunnittelutasolla on näiden arvokkaiden alueiden erityinen huomiointi.

Viherverkostokonsepti A: Laajat asuinalueet

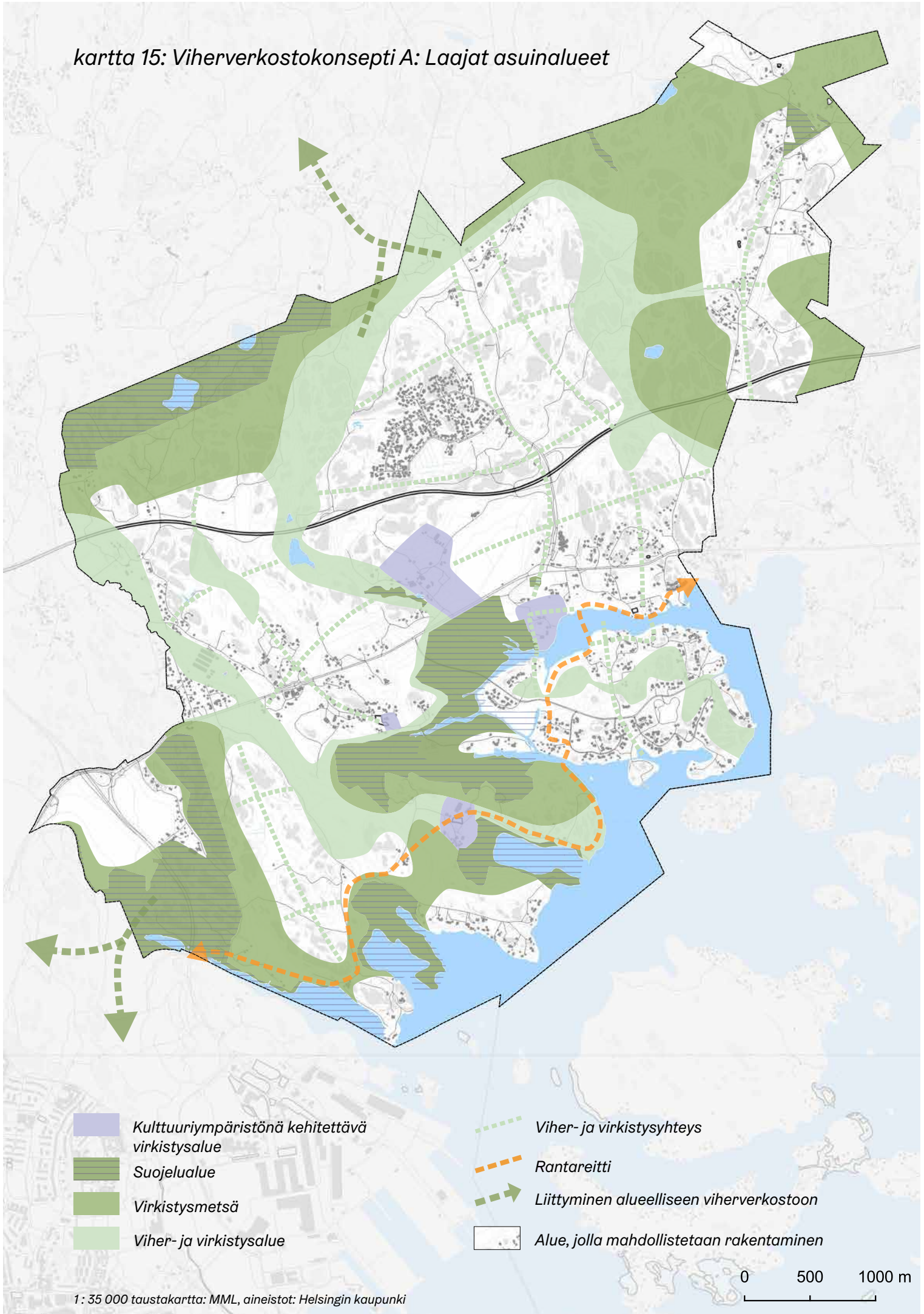
Laajimmat asuinalueet mahdollistava konsepti on tässä työssä tutkituista vaihtoehdoista lähinnä maakuntakaavassa esitettyjä virkistysalueen rajoituksia. (kartta 15, s.49) Tähän ei kuitenkaan olla tarkoituksellisesti pyritty, vaan tutkittaessa toimivaa minimimitoitusta viher- ja virkistysverkostolle tulee niihin analyysien perusteella sisällyttää jo aikaisemmissa suunnittelu-
vaiheessa tunnistetut avoimet laaksoalueet ja arvokkaimpien luontokohteiden ympäristöt. Jos konseptia vertaa Östersundomin kuntien yhteiseen yleiskaavaan, joka kumoutui vuonna 2021, on tässä konseptissa sisällytetty viherverkostoon erityisesti enemmän alueita, joille keskittyy päällekkäisiä luontoarvoja.

Laajat rakennetummat viher- ja virkistysalueet keskittyvät Krapuojanlaaksoon ja Östersundominpuroa seuraavaan laaksoalueeseen. Tavoitteena on kehittää näitä purolaaksoja avoimina koko Östersundomia yhdistävinä viheralueina, jotka yhdistävät ympärillä kehittyviä asuinalueita ja toimivat kulkuväylinä merenrannalta Sipoonkorpeen. Erityisesti Krapuojanlaaksoa kehitetään avoimena alueena, jolla säilytetään nykyiset pitkät näkymälinjat. Östersundominpuron varsi on lähempänä Sipoonkorvesta jatkuvaa metsäaluetta ja vaihettuu näin nopeammin avoimesta laaksomaisemasta suojaisemmaksi. Kehämäistä viheraluetta pääsee Ultunaan, joka voi kehittyä nykyistä selkeämmin Helsingin portiksi Sipoonkorpeen.

Konseptissa mahdollistetaan maisemallisesti merkittävimpien viljeltyjen laaksoalueiden säilyttäminen avoimina viheralueina. Rakentaminen mahdollistetaan pääasiassa nykyisen yhdyskuntarakenteen ympäristöön ja maisematilan reunavyöhykkeille, rajaamaan merkittävimpiä avoimia maisematiloja, kuten Krapuojanlaaksoa. Rakentamista mahdollistetaan paikoin myös nykyisille peltoalueille, erityisesti kartanon länsipuolella. Näille alueille voi syntyä uusia laajoja rakentamisen kerrostumia, jotka poikkeavat kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta maanviljelyn kautta syntyneestä maisemakuvasta.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden Östersundomin kartanon, kappelin ja Björkuddenin huvilan ympäristön ydinalueiden säilyttäminen mahdollistetaan kehittämällä niitä avoimina virkistysalueina. RKY-kohteisiin liittyvään laajempaan maisematilaan kuitenkin mahdollistetaan rakentaminen, joten konseptissa ei kehitetä esimerkiksi Kartanoon kuuluvia peltoalueita avoimeksi virkistysalueeksi. Tarkemmassa asemakaavatason suunnittelussa on mahdollista rakentamisen

kartta 15: Viherverkostokonsepti A: Laajat asuinalueet

ja tieverkoston sijoittelulla säilyttää alueen kulttuuri-historiallisia piirteitä osana uutta kaupunkirakennetta.

Viherverkosto mahdollistaa ekologisten yhteyksien kehittämisen rannikolta ja ympäröiviltä luontoalueilta Sipoonkorpeen ja edelleen viherkehälle. Alueen länsiosassa yhteys mahdollistetaan Salmenkallion ja Krapuojan myötäisen laakson kautta Norrbergetille. Krapuojan laaksossa ekologisen yhteyden muodostamisen haasteena on puustoisien verkoston yhteyden sovittaminen jokilaaksoon, jota on maisemallisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen tähden tavoiteltavaa kehittää avoimena virkistysalueena tai maisemaniittynä. Luonnonsuojelualueiden ympärille on varattu kaikkialla ainakin kapea viheralue, mutta paikoin rakentaminen mahdollistetaan suhteellisen lähellä suojelualueita. Sopivien suojaetäisyyksien määrittäminen vaatii tarkempaa huolellista suunnittelua. Merkittävimmät luontoarvojen keskittymät on sisällytetty osaksi viherverkostoa, mutta arvokkaita luontokohteita on myös alueilla, joille mahdollistetaan rakentaminen. Viheralueiden ja rakentamisen raja saattaa erityisesti tässä konseptissa muuttua huomattavastikin tarkemman maankäytönsuunnittelun ja selvitysten myötä. Myös kulunohjaus ja viheralueiden luonteen ja käyttöasteen määrittely tulee tehdä tarkemmassa asemakaavatason suunnittelussa.

Toiminnallisesti Östersundomin viherverkosto kytkeytyy konseptissa hyvin seudulliseen ja paikalliseen viherverkostoon. Pohjoisessa verkosto liittyy pääkaupunkiseudun kannalta merkittävään Sipoonkorven kansallispuistoon ja edelleen Helsingin seudun viherkehään. Viherverkosto jättää tilaa laajentaa kansallispuistoa tai parantaa sitä ympäröivien viheralueiden käyttömahdollisuuksia. Rannikkoa pitkin kulkeva rantareitti jatkuu osana kaupunkirakennetta ja lännessä viherverkosto liittyy Salmenkallion kautta Vuosaaren ulkoilupuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon. Viheralueille on mahdollista ja todennäköisesti tarpeellista mahdollistaa myös seudullisesti merkittäviä laajempaa seutua palvelevia virkistystoimintoja, jotka vaativat paljon tilaa. Kaupunkirakenteen sisäiset viheralueet, niiden kytkeytyminen ja lähipuistojen saavutettavuus tulee varmistaa tarkemmassa asemakaavatason suunnittelussa.

Laajat asuinalueet mahdollistava konsepti mahdollistaa myös kestävästä kaupunkirakenteesta kehittyvän Östersundomissa. Potentiaaliset rakentamisen alueet ovat kuitenkin kolmesta viherverkostokonseptista laajimmat, joten tiivis joukkoliikenteelle perustuva kaupunkirakenne vaatii myös laajempaa raideverkostoa tai muuta julkisen liikenteen verkostoa, kuin tiiviimmät konseptivaihtoehdot. Viherverkoston ulkopuolelle on jätetty myös alueita, joiden rakennettavuus ei ole hyvä, ainakaan karkeatasoisen tarkastelun perusteella. Esitettyjen laajojen viheralueiden määrä on pinta-alallisesti suurempi kuin Helsingin kaupunginosissa keskimäärin ja viherverkostolla on hyvät edellytykset kehittyä hyvin saavutettavaksi ja

luontoarvot huomioon ottavaksi. Eli ”minimimitoitussellakin” tutkittu viherverkosto on Helsingin olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen verrattaessa hyvä, mutta jatkosuunnittelussa tulee arvioida, onko tällä laajuudella mahdollistettavalle rakentamisen alueelle toteutettavissa toimivaa joukkoliikennetarkaisua ja onko alueiden suhde ja sijoittuminen muutoin Helsingin kaupungin tavoitteiden mukainen.

Viherverkostokonsepti B: Laajat viheralueet

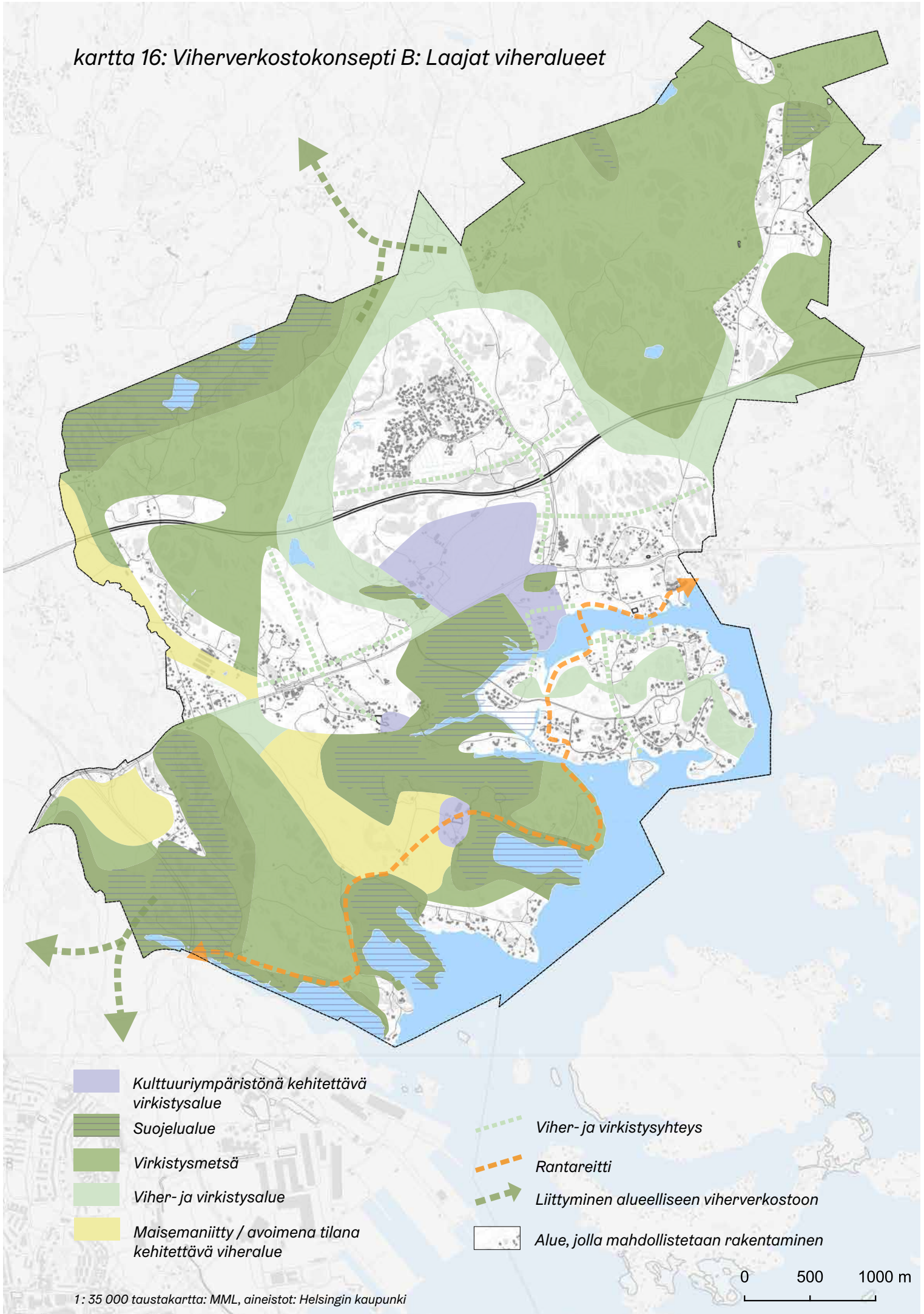
Tiiviiseen kaupunkirakenteeseen ja laajaan viherverkostoon perustuva konsepti painottaa nykyisten luonto-, maisema- ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämistä ja hyödyntämistä alueen voimavarana. (kartta 16, s.51) Viheralueet voisivat kattaa esitettyä laajemmankin alueen, mutta vaalittavien arvojen kannalta sillä ei saavutettaisi merkittäviä hyötyjä. Potentiaalisten rakentamisen alueiden pienentyessä merkittävästi, tulee myös vaikeammaksi saavuttaa riittävää asukasmäärää, joka mahdollistaisi toimivan raideverkostoon perustuvan joukkoliikennetarkaisun rakentamisen Östersundomiin.

Konseptissa toiminnallisemmat viher- ja virkistysalueet sijoittuvat pääasiassa kehän muotoiselle viheralueelle, joka seuraa ensin Uuden Porvoontien pohjoispuolella Östersundominpuroa ja kiertää sitten Landbon ympäri kohti Sipoota. Ultunassa viheralue yhdistyy Sipoonkorpeen ja mahdollistaa selkeän sisääntuloalueen kehittämisen kansallispuiston eteläpäähen. Krapuojaa ympäröivään laaksoon esitetään pientä aluetta toiminnalliseen käyttöön, mutta muutoin laakso säilytetään viljeltyinä peltomailla tai kehitetään maisemaniittynä, jotta sen avoin luonne ja pitkät näkymät säilyvät.

Maisemallisesti merkittävien viljeltyjen laaksoalueiden säilyminen mahdollistetaan suunnitelmassa. Krapujanlaaksossa pellot voidaan säilyttää jopa viljeltyinä tai tarvittaessa muuttaa ne niityiksi. Östersundomin kartanoon liittyviä nykyisiä peltoalueita voidaan kehittää siten, että ne mahdollisimman hyvin tukevat kulttuuriympäristön ominaispiirteitä, ne voidaan säilyttää avoimina tai viljeltyinä. Rakentaminen mahdollistetaan melko tiiviisti nykyisen yhdyskuntarakenteen ympärillä, jotta nykyistä kulttuurimaisemaa ja luontokohteita säästetään mahdollisimman paljon.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden Östersundomin kartanon, kappelin ja Björkuddenin huvilan ympäristöt, ydinalueineen ja niitä välittömästi ympäröivien maisema-alueiden säilyttäminen mahdollistetaan kehittämällä niitä avoimina virkistysalueina. Myös laajemman maakunnallisesti arvokkaaksi luokitellun Östersundomin kulttuurimaiseman säilyttäminen ja kehittäminen kulttuurihistoriallisia piirteitä vaalien mahdollistetaan, vaikka alueelle sijoittuisikin myös osittain lisärakentamista. Tarkemmassa asemakaava-

kartta 16: Viherverkostokonsepti B: Laajat viheralueet

tason suunnittelussa on rakentamisen ja tieverkoston sijoittelulla sekä avointen peltoalueiden säästämällä mahdollista vielä korostaa alueen kulttuurihistoriallisia piirteitä laajemmin osana kehittyvää kaupunkirakennetta.

Viherverkosto mahdollistaa ekologisten yhteyksien kehittämisen rannikolta ja ympäröiviltä luontoalueilta Sipoonkorpeen ja edelleen pääkaupunkiseutua kiertävälle viherkehälle. Alueen länsiosassa yhteys mahdollistetaan Salmenkalliolta Krapuon myötäisen laakson ja Gumbölen metsäalueen kautta Norrbergetille. Krapuon laaksosta on osoitettu metsäinen Gumbölen kautta kulkeva yhteys, sillä viljelylaakso on kulttuurihistoriallisten arvojen tähden tavoitteellista pitää avoimena. Luonnonsuojelualueiden viereen ei lähtökohtaisesti ole esitetty toiminnallisia viheralueita ja niiden rajausta on verkostossa paikoin levennetty. Sopivien suojaetäisyyksien ja kulunohjauksen määrittäminen vaatii tarkempaa huolellista suunnittelua. Luontoarvojen keskittymät on sisällytetty osaksi viherverkostoa, jotta niiden säilyttäminen mahdollistetaan. Tarkemmissa tarkasteluissa tulee kuitenkin huomioida ja arvioida myös yksittäisten luontoarvojen merkittävyys. Viheralueiden, rakentamisen ja suojelualueiden rajat saattavat paikoin muuttua tarkemman maankäytönsuunnittelun ja selvitysten myötä.

Toiminnallisesti laaja viherverkosto kytkeytyy hyvin seudulliseen ja paikalliseen viherverkostoon säilyttäen laajimmat metsäiset alueet virkistysmetsinä tai suojelualueina. Alueen pohjoisreunalla viherverkosto liittyy pääkaupunkiseudun kannalta merkittävään Sipoonkorven kansallispuistoon ja Helsingin seudun viherkehään. Viherverkosto jättää paljon tilaa laajentaa kansallispuistoa tai parantaa sitä ympäröivien viheralueiden käyttömahdollisuuksia. Rannikkoa pitkin kulkeva rantareitti kulkee suurimmaksi osaksi viheralueilla ja liittyy idässä Karhusaareen osaksi uutta kaupunkirakennetta. Lännessä viherverkosto liittyy Salmenkallion kautta Vuosaaren ulkoilupuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon. Viheralueille mahdollisesti tarvittavia seudullisesti merkittäviä laajempaa seutua palvelevia virkistystoimintoja, jotka vaativat paljon tilaa, on mahdollista sijoittaa esimerkiksi Ultunaan tai Krapuon laaksossa nykyisen kaupunkirakenteen yhteyteen. Kaupunkirakenteen sisäiset viheralueet, niiden kytkeytyminen ja lähipuistojen saavutettavuus tulee varmistaa tarkemmassa asemakaavatason suunnittelussa.

Laajat viheralueet kattava konsepti mahdollistaa kestävän kaupunkirakenteen kehittämisen Östersundomissa. Potentiaaliset rakentamisen alueet ovat kolmesta viherverkostokonseptista pienimmät, joten uuden toimivan joukkoliikennetarkoituksen kehittäminen saattaa vaatia hyvin tiivistä rakentamista, jotta liikennetarkoituksen kannalta riittävä asukasmäärä saavutetaan. Toisaalta tiivis maankäyttötarkoituksella ei vaadi yhtä laajalle ulottuvaa joukkoliikennettä ja mahdollistaa luonto-, maisema- ja kulttuuriarvojen kattavan huomi-

oimisen. Karkealla tarkastelutasolla rakentaminen on mahdollistettu alueilla, joilla rakennettavuus on hyvä, mikä vähentää mahdollisen louhimisen ja raskaiden perustusten tarvetta. Esitetty laaja viherverkosto säilyttäisi koko kaupungin kannalta merkittäviä laajoja metsäisiä alueita ja mahdollistaisi kulunohjauksella käytön keskittymisen vähiten herkille alueille. Jatkosuunnittelussa tulee suhteuttaa viherverkoston toiminnallisten ja luonnonmukaisempien alueiden määrä tarkemmin suunniteltavaan asukasmäärään ja kaupunkirakenteeseen.

Viherverkostokonsepti C: Yhteensovittava verkosto

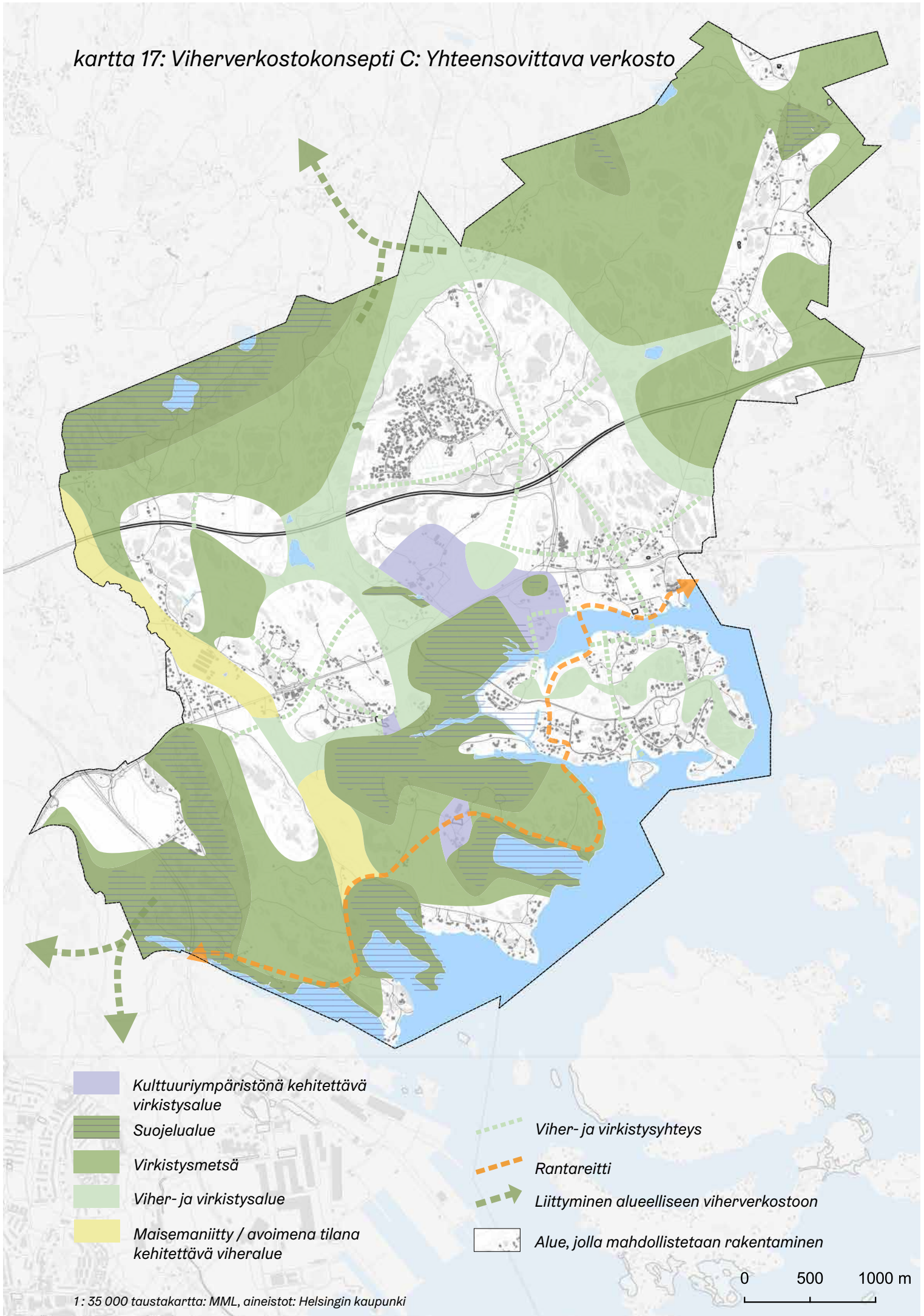
Kolmas konsepti koettaa yhteensovittaa kahden edellisen konseptin parhaita puolia. (kartta 17, s.53) Tavoitteena konseptissa on kehittää toimiva ja kattava viherverkosto, mutta samalla mahdollistaa hieman laajemmalle alueelle rakentamista, jotta alueella on mahdollista saavuttaa palveluiden ja joukkoliikennetarkoituksen kannalta riittävä asukas-/kävijämäärä. Viherverkoston laajat yhtenäiset alueet ovat hieman konseptia B pienemmät, tämän on kuitenkin ajateltu mahdollistavan laajemmat kaupunkirakenteen sisäiset viheralueet alueilla, joille mahdollistetaan rakentaminen. Näitä sisäisiä viheralueita ei olla suunnitelmassa esitetty kuin viitteellisesti, mutta ne ovat kaupunkirakenteen ja alueen toimivuuden kannalta hyvin merkittäviä.

Yhteensovittavassa viherverkostokonseptissa toiminnalliset viher- ja virkistysalueet kaartelevat läpi alueen. Lännessä osaa Krapuonlaaksosta kehitetään avoimena toiminnallisena virkistysalueena, muutoin laakson peltoalueet säilytetään viljeltyinä tai kehitetään tarvittaessa niittyinä, jotta sen avoimuus ja pitkät näkymät säilyvät. Krapuon varren viheralue kytkeytyy Östersundomin Kappelin kautta kartanon kulttuurimaisemaan ja seuraa Östersundominpuroa pohjoiseen. Ultunassa viheralue yhdistyy Sipoonkorpeen ja mahdollistaa nykyistä laajemman sisääntuloalueen kehittämisen kansallispuiston eteläpäähän. Landbon ympärille kaartuva alue johtaa idässä Puro-niityn pientaloalueelle ja yhdistyy Sipoon virkistysverkostoon.

Rakentamista mahdollistetaan melko tiiviisti nykyisen yhdyskuntarakenteen ympärillä ja paikoin avoimien laaksojen reuna-alueilla, kuten Salmenkallion pohjoisosassa ja Mutarsin ympäristössä. Uudet rakentamisen alueet laaksojen reunoilla voivat säilyttää maisematilan nykyisen rakenteen luomalla niihin samalla uusia kerrostumia. Merkittävimpien avoimien viljelyalueiden säilyminen mahdollistetaan, Krapuonlaaksossa peltoja voidaan säilyttää viljeltyinä tai muuten avoimina.

Östersundomin kartanoon liittyviä nykyisiä peltoalueita kehitetään avoimena viheralueena, jonne voidaan

kartta 17: Viherverkostokonsepti C: Yhteensovittava verkosto

osoittaa alueen kulttuurihistorialliset arvot huomioon ottavia toimintoja. Puistotoimintojen sijoittamisella mahdollistetaan hieman laajemman kartanoa ja Björkuddenin huvilaa ympäröivän maisema-alueen piirteiden vaaliminen osana uutta puistoa. Tavoitteena on kehittää alueesta eläväinen ja toiminnallinen kulttuurikeskittymä, mistä syystä paikoittainen lisärakentaminenkin voi olla perusteltua kulttuuriympäristöinä kehitettävillä alueilla. Tarkemmassa asemakaavataso suunnittelussa on rakentamisen ja tieverkoston sijoittelulla sekä avointen peltoalueiden säästämällä mahdollista vielä korostaa ja alueen kulttuurihistoriallisia piirteitä laajemmin osana kehittyvää kaupunkirakennetta.

Viherverkosto mahdollistaa ekologisten yhteyksien kehittämisen rannikolta ja ympäröiviltä luontoalueilta Sipoonkorpeen ja edelleen pääkaupunkiseutua kiertävälle viherkehälle. Alueen länsiosassa yhteys mahdollistetaan Salmenkalliolta Krapuojan myötäisen laakson ja Gumbölen metsä- ja viheralueen kautta Porvoonväylän pohjoispuolelle. Krapuojan laaksosta on osoitettu viheryhteys myös Gumbölen kautta, sillä viljelylaakso on kulttuurihistoriallisten arvojen tähden tavoitteellista säilyttää avoimena. Porvoonväylä katkaisee ekologisen yhteyden tällä hetkellä ja aluetta kehitettäessä tätä estevaikutusta tulee lieventää esimerkiksi vihersillalla. Kapellvikenin luonnonsuojelualue rajautuu paikoin toiminnalliseen viher- ja virkistysalueeseen ja on suhteellisen lähellä nykyisiä asuinalueita. Erityisesti tämän, mutta myös muiden luonnonsuojelualueiden lähistöllä sopivien suojaetäisyyksien ja kulunohjauksen määrittäminen vaatii tarkempaa huolellista suunnittelua. Luontoarvojen keskittymät on pääasiassa sisällytetty osaksi viherverkostoa, jotta niiden säilyminen mahdollistetaan. Tarkemmissa tarkasteluissa tulee kuitenkin huomioida ja arvioida myös yksittäisten luontoarvojen merkittävyys. Viheralueiden, rakentamisen ja suojelualueiden rajat saattavat paikoin muuttua tarkemman maankäytönsuunnittelun ja selvitysten myötä. Esimerkiksi rakentamisen mahdollistamista Österängen peltoalueelle ja Salmenkallioon tulisi selvittää tarkemmin.

Konseptin viherverkosto kytkeytyy toiminnallisesti hyvin seudulliseen ja paikalliseen viherverkostoon säilyttäen laajimmat metsäiset alueet virkistysalueina, virkistysmetsinä tai suojelualueina. Alueen pohjoisreunalla viherverkosto liittyy pääkaupunkiseudun kanalta merkittävään Sipoonkorven kansallispuistoon ja Helsingin seudun viherkehään. Viherverkosto jättää paljon tilaa laajentaa kansallispuistoa tai parantaa sitä ympäröivien viheralueiden käyttömahdollisuuksia. Rannikkoa pitkin kulkeva rantareitti kulkee suurimaksi osaksi viheralueilla ja liittyy idässä Karhusaaressa osaksi uutta kaupunkirakennetta. Lännessä viherverkosto liittyy Salmenkallion kautta Vuosaaren ulkoilupuistoon ja Itä-Helsingin kulttuuripuistoon. Viheralueille mahdollisesti tarvittavia seudullisesti merkittäviä laajempaa seutua palvelevia virkistystoimintoja, jotka vaativat paljon tilaa, on mahdollista si-

joittaa esimerkiksi Ultunaan tai Krapuojan laaksossa nykyisen kaupunkirakenteen läheisyyteen. Kaupunkirakenteen sisäiset viheralueet, niiden kytkeytyminen ja lähipuistojen saavutettavuus tulee varmistaa tarkemmassa asemakaavataso suunnittelussa.

Yhteensovittava viherverkostokonsepti mahdollistaa kestävästä kaupunkirakenteen kehittämisen Östersundomissa. Konseptin tarkoitus on myös esittää, että minimi ja maksimi vaihtoehtojen välissä on useita muita ratkaisuja, vaikka jokaisessa kolmessa ratkaisussa toistuvatkin tietyt pääyhteydet rannikon ja Sipoonkorven välillä. Tämän vaihtoehdon etuja on, että se ottaa alueen kulttuuri-, maisema- ja luontoarvot suhteellisen hyvin huomioon ja mahdollistetut rakentamisen alueet ovat yhä melko laajoja. Heikkoutena niin sanotussa keskittien vaihtoehdossa on, ettei se ota alueen kehittymisestä yhtä selkeää tai voimakasta kantaa kuin A ja B konseptit. Konseptissa rakentaminen mahdollistetaan pääasiassa alueilla, joissa rakennettavuus on hyvä, millä pyritään vähentämään mahdollisen louhimisen ja raskaiden perustusten tarvetta. Österängen peltoalueella ja Salmenkallion alueella rakennettavuus on kuitenkin paikoin haastavaa ja näiden alueiden tulevaan maankäyttöön vaikuttaa vahvasti jatkosuunnittelussa tutkittavan joukkoliikennetarkaisun saavutettavuus.

kuva: Talosaaren kärjessä on avoin uimapaikka, jonne johtavaa reittiä reunustaa vanha puurivistö.

3.4 Yhteenvedo ja jatkoselvitystarpeet

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma on laadittu vuosina 2020–2022. Tänä aikana maankäytön suunnittelun tilanne on Östersundomissa muuttunut. Työn alkaessa kuntien yhteinen Östersundomin yleiskaava oli yhä hallinto-oikeuden käsittelyssä. Myös Helsingin kaupungin strategiset tavoitteet ovat osittain muuttuneet vuodesta 2018, jolloin Östersundom toimikunta hyväksyi yleiskaavaehdotuksen. Tästä näkökulmasta oli hyvä, että tässä työssä suunnittelun tai analyysien lähtökohdaksi ei otettu aikaisempia suunnitteluvaihtoehtoja.

Työ jakautuu selkeästi kahteen osioon, maisemaselvitykseen ja viherverkoston kehittämissuunnitelmaan. Maisemaselvitys visualisoi ja tiivistää sanallisesti Östersundomin nykytilaa jo tehtyjen selvitysten, maastokäyntien ja karttatarkastelujen perusteella. Maisemarakenteen piirteet, kulttuuriympäristöjen arvoluokittelu, luontoarvojen rajaukset, ekologisten yhteystarpeiden sijainnit ja virkistysverkoston toiminnalliset tarpeet juontuvat aikaisemmista selvityksistä, asiantuntija-arvioista sekä kaupungin ja seudun nykyisestä viherrakenteesta. Analyysi-osiossa on pyritty jättämään tekijän omat tulkinnat mahdollisimman vähäisiksi.

Viherverkoston kehittämissuunnitelma sen sijaan on selkeämmin suunnitelma, jossa on tehty tulkintoja. Esitetyt strategiset tavoitteet, jotka on otettu suunnittelun lähtökohdiksi perustuvat kaupungin strategiaan ja työn kannalta merkittäviin toimenpideohjelmiin. Tavoitteiden pohjalta on esitetty kolme viherverkostokonseptia, joiden ensisijainen tavoite on esittää useampia vaihtoehtoja viherverkoston kehittämiselle. Kaikissa konsepteissa on vertailtavuuden tähden läh-

tökohtana, että alueelle kehittyä asumispainotteinen joukkoliikenteeseen tukeutuva tiivis kaupunkirakenne. Valittu lähtökohta ei ole ainoa mahdollinen kehitysskenaario Östersundomissa, mutta suunnitelmaosiossa on keskitytty siihen, koska viherverkoston suunnittelun kannalta skenaarioissa, joissa Östersundomin asukasmäärä kasvaa, on haasteellisinta sovittaa yhteen kasvavat toiminnalliset tarpeet, ekologiset yhteydet, alueen moninaiset arvot ja luonnonsuojelualueet. Kehittämissuunnitelma tulee tästä syystä nähdä suppeana tarkasteluna, joka on tehty edellä mainituista lähtökohdista.

Jatkossuunnittelussa, muiden tarvittavien suunnitelmien, kuten muun muassa liikennesuunnittelun ja teknillistaloudellisten suunnitelmien edistäminen tulee selkeyttämään myös mitkä ovat viherverkoston suunnittelun kannalta kriittisiä alueita. Maankäytön skenaarioiden tarkentuessa tulee tarkemmin tutkia miten vaihtoehtoiset ratkaisut vaikuttavat alueen arvoihin.

Jatkossuunnittelussa mahdollisesti tarvittavia selvityksiä ja suunnitelmia:

- Luontoarvojen herkkyystarkastelu ja sopeutumisedellytykset käyttäjämäärien lisääntyessä: lähtökohdaksi kulunohjaukselle ja eri maankäyttötoimintojen sijoittumiselle
- Selvitysalueen luonnonhoidon ja virkistyskäytön ohjauksen suunnitelma
- Yleisten alueiden palveluverkko/tilaohjelma: palvelumuotoilun näkökulmasta, olemassa olevat arvot ja potentiaali huomioiden
- Vedenalaisen kulttuuriperinnön tarkempi kartoitus suunnittelun edetessä, mikäli muutuvalla maankäytöllä arvioidaan olevan siihen vaikutuksia

kuva: Rantaviivan profiili vaihtelee loivasta kosteikosta jyrkkään kallioseinämään.

kuva: Talosaarentie kulkee metsäisen harjanteen reunalla. Peltoaukean keskellä mutkittellee Krapuoja.

Tekijä	Oula Rahkonen, Emmiina Taivassalo
Nimike	Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma
Sarjan nimike	Helsingin kaupungin kaupunkiympäristön aineistoja
Sarjannumero	2022:7
Julkaisuaika	07:2022
Sivuja	58
ISBN	978-952-386-156-5 (verkkojulkaisu)
ISSN	2489-4257 (verkkojulkaisu)
Kieli, koko teos	Suomi
Kieli, yhteenveto	Suomi

Tiivistelmä:

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma

Östersundomin maisemaselvitys ja viherverkoston kehittämissuunnitelma on laadittu vuosina 2020-2022. Työn laadinnan aikana maankäytön suunnittelun tilanne on Östersundomissa osittain muuttunut, mikä on pyritty ottamaan huomioon suunnitelmassa ja selostusteksteissä.

Tässä työssä on tiivistetty Östersundomin alueelta laadittujen maisema-, kulttuuriympäristö-, ja luontoselvitysten pääsisältö niiltä osin kuin se on yleiskaavatasoisen maankäytönsuunnittelun kannalta merkittävää. Selvitysten ja kaupungin strategisten linjausten arvot ja toiminnalliset tavoitteet huomioon ottaen, työssä esitetään suunnitelma viher- ja virkistysverkoston kehittämiseen. Mittavan lähtömateriaalin tähden työssä ei ole lueteltu kaikkia yksityiskohtia, jotka tulee tarkemmassa suunnittelussa ottaa huomioon. Työ on ensisijaisesti suunnattu tukemaan tulevaa osayleiskaavatasoista maankäytön suunnittelua Östersundomin alueella.

Työ jakautuu selkeästi kahteen osioon, maisemaselvitykseen ja viherverkoston kehittämissuunnitelmaan. Maisemaselvitys visualisoi ja tiivistää sanallisesti Östersundomin nykytilaa jo tehtyjen selvitysten, maastokäyntien ja karttatarkastelujen perusteella. Maisemarakenteen piirteet, kulttuuriympäristöjen arvoluokittelu, luontoarvojen rajaukset, ekologisten yhteystarpeiden sijainnit ja virkistysverkoston toiminnalliset tarpeet juontuvat aikaisemmista selvityksistä, asiantuntija-arvioista sekä kaupungin ja seudun nykyisestä viherrakenteesta. Tässä osiossa on pyritty jättämään tekijän omat tulkinnat mahdollisimman vähäisiksi.

Viherverkoston kehittämissuunnitelma sen sijaan on selkeämmin suunnitelma, jossa on tehty tulkintoja. Esitetyt strategiset tavoitteet, jotka on otettu suunnittelun lähtökohdiksi perustuvat kaupungin strategiaan ja työn kannalta merkittäviin toimenpideohjelmiin. Tavoitteiden pohjalta on esitetty kolme viherverkostokonseptia, joiden ensisijainen tavoite on esittää useampia vaihtoehtoja viherverkoston kehittämiselle. Kaikissa konsepteissa on vertailtavuuden tähden lähtökohtana, että alueelle kehittyy asumispainotteinen joukkoliikenteeseen tukeutuva tiivis kaupunkirakenne. Valittu lähtökohta ei ole ainoa mahdollinen kehitysskenaario Östersundomissa, mutta suunnitelmaosiossa on keskitytty siihen, koska viherverkoston suunnittelun kannalta skenaarioissa, joissa Östersundomin asukasmäärä kasvaa, on haasteellisinta sovittaa yhteen kasvavat toiminnalliset tarpeet, ekologiset yhteydet, alueen moninaiset arvot ja luonnonsuojelualueet.

Avainsanat:

Östersundom, maisemaselvitys, viherverkostosuunnitelma, viher- ja virkistysverkosto, kulttuurimaisema, kulttuurihistoria, luontoarvot

Helsinki

**Helsingin kaupunki
Kaupunkiympäristö
2022**

Työpajankatu 8
PL 58200
00099 Helsingin kaupunki
Puhelinvaihte 09 310 2611

www.hel.fi